

UNGARIA

REVISTĂ SOCIALĂ-ȘTIINȚIFICĂ-LITERARĂ.

Apare

*de două ori pe lună
la 10 și 25-lea a fiecărei luni.*

REDACTOR :

GRIGORIU MOLDOVAN.

Abonament:

*Pe an 6 fl. (14 franci.)
Pe 1/2 de an 3 fl. (7 fr.)*

POPORUL ȘI APOSTOLII.

«Gazetele» noastre «naționale» zilnic aduc știri surprinzătoare despre faptele «apostolilor» noștri naționali. Cu toții, mic și mare, suntem cuvinși că poporul românesc întru adevăr își are apostolii sei a căror cap est timp ar fi popa din Șișești.

Bine. Românii ungureni, noi oameni cei mai fericiți pre pământ, ne avem «apostolii» noștri. Nici un popor pre pământ astăzi nu se fălește cu aceasta bogăție. Francezii, germanii, italienii, rușii, turcii și englezii au bărbați cu știință ne mai pomenită, cu patriotism nepătat, cu iubire de popor; popoarele mai mici: serbii, bulgarii, munte-negrenii etc. își au telentele lor organizatoare, însă nici unul n'are «apostoli», bărbați «provindenciali» pre cum avem noi în persoana omului din Șișești. Risum teneatis amici! Avem dară sfinți, care ne mănăcă până ce ajungem la Dumnezeu.

Însă acești sfinți apostoli sunt de tot moderni; cu apostolii vremilor trecute, cu năravul, caracterul și faptele aceloră n'au nici o treabă, nici o legătură.

Mai înainte de toate apostolii adevărați din trecut au fost sëraci, au umblat desculți, au dat sëracilor, au iubit, au fost ascultători, cu sabia nu s'au bătut, nici n'au furat, nici n'au celuit, nici n'au lovit în mai deaproapele lor, au suferit foame, lovituri ca nevinovați, le au iertat păcatele celoră ce au păcătuit față cu dinșii; după bunuri lumesti n'au alergat și când au fost împrōșcați, ei plăteau cu iubire, cu pâne; apoi în toate împrejurările vieții și-au împlinit dătorințele.

Apostolii noștrii mai înainte de toate fug după bani, după nume. Își plătesc ferestile sparsă cu mii de mii; nu ei pentru popor, ci poporul umblă desculți pentru ei; sufletul lor fără iubire plin de răsbunare, se bat cu evanghelia și-l lovesc pre episcop în cap cu chedelnița; terorizează lumea, mințesc, manipulează cu bani, se lapădă de altar, îl frâng jurământul și se lapădă de Dumnezeu ne împlinindu-și dătorințele pre care au depus jurământ. Căci omul din Șișești n'a depus jurământ pre sfta evangeliă că va fi cortes politic, agitator etc. ci că va fi popă; n'a depus jură-

mânt că va umbla prin țară să ne răscoale, ci că va sluji la altărul Domnului cu iubire; s'a jurat că va fi ascultător mai marilor și nu și-va rēdica mâna asupra episcopului seu.

Acești apostoli, precum se vede n'au nici o legătură cu apostolii trecutului, după-ce aceia au fost adevărați apostoli, cu însusiri dumnezești. «Apostol» o vorbă goală, care la noi e folosită de mulți ticăloși vrēnd ca vrabia să se vadă de vultur, și soarecele de elefant. Inșă acești apostoli nu-s apostoli bisericēști, ci sunt apostoli «naționali», cari se luptă pentru bunăstarea politică și materială, pentru viitorul unui popor.

Istoria poporului românesc ne dovedește, că acești «apostoli» bătauși nici odată n'au fost spre binele nostru. Acești pitigoii muscătoriu au dispărut de pre terenul politic, social, fără nici un folos spre binele comun. Poporul românesc după acești oameni «foc de gură», rei la inimă, lacomi, n'a înaintat un paș, Toată averea poporului românesc e adunată din sudoarea oamenilor serioși. Un Bob, un Ramonțai, un Gojdu, un Vancea, un Vulcan, un Pavel, un Suluț, Mocioneștii, din acărora fundații se cresc sute și sute de prunci românești, nu s'au numit de «apostoli», de oameni providențiali; a trebuit săse nască un Lucaciu, și se concipieze o invitațiune, o maculatură, ca să ajungem la apostoli naționali; după prădarea unei averi enorme din punga poporului, a trebuit unui Raț să meargă cu un ciopor de boi la Viena, ca să capete poporul ro-

mănesc bărbați «providențiali» acărora viață până azi stă din stoarcerea opiniei.

Nu-i așa?

Poporul românesc o subjugat. Nu a unguirilor jug e pē capul poporului; nu de a unguirilor turbare și lăcomie ne însărăcim noi; poporul românesc e subjugatul apostolilor bătauși; se 'nsărăcește de zī ce merge mai tare de lăcomia apostolilor, bărbaților providențiali. Poporul românesc e hermetice închis de toată influința și cultura unguirească. Predica a apostolilor bătauși constă: «Nimic ce este unguirească». Bine. Românul își are scoala, biserica, societatea, instituțiunile sale românești; în comuna românească tot e românesc. Cultura streină n'are nici o influință asupra noastră. Apoi dacă poporul românesc e închis, hermetice e deschilinit de influința streină, ar trebui că cineva să se gândească de acest popor. Prin comune inșă nu se ivesc d'acești apostoli. Românul scurmă pământul cu nasul; nime nu-l învață la o agronomiă mai răspunzătoare. Nime nu-l ajută în năcasul seu. Pruncii lui umblă desculți, desbrăcați, nime nu-i dă o fleandură. Damele românești știu contribui la Albumul Emiliei Raț, nu știu inșă o lingură de zamă a contribui pentru pruncii flămânzi de la școlile din Cluj. Inștitutele românești de credit de prin țară (preste 50), știu a împărți dobanda anuală între acționeri, nu știu inșă a contribui la oare-care scop cultural. Preotul, dascalul român sērac, pruncii lor fără învățatură, prăpădiți, apostolii providențiali nu le arată drumul fericirii, ci

le trimet portretul lor cu preț de 2 fl., ca cum a românului singură dorință ar fi să-l vadă chipul lui Luca-ciu și al lui Raț în coliba sa.

Omul român de multe-ori s'ar putea ferici prin ajutorul altor neamuri. Nu e iertat. Apostolii sunt la spatele lui. Prin terorismul acestora românul se dă de laturi și flămân-

zește. El în spate cu o grămadă de apostoli, flămânzește, alte națiuni fără bărbați providențiali și fără apostoli sunt fericite.

Poporul românese numai atunci va fi fericit când se va mântui de apostolii și bărbații providențiali, pân' atunci va scurma pământul.

Grig. Moldovan.

DESPRE ISTORIOGRAFIA ROMÂNĂ.

(Urmare.)

VI.

Documente (Chrisoave).

Aceia, cari afirmă, cumcă românii n'au locuit în Ardeal neintrerupt începând dela Trajan, și basează aserțiunea lor și pre lipsa de documente, cari ar mărturisi despre locuința lor acolo. Însă Xenopol iarăș, întrebă, se află oare preste tot multe documente despre Ardeal, cari se fie de înainte de capetul seclului al XII-lea? Iata documentul al cincea din anul 1197 a colecțiunei lui Teutsch și Firnhaber deja documentează despre români. In acela regele Emeric donează prepositurei aradane «*ultra silvas*» (in Ardeal) satele Ascennepe, Feqvette etc., și la cest din urmă mintește: «*deinde protenditur per magnam viam ad Hegesholmu*»¹. Iată aci o o numire locala dinainte de capetul seclului al XII-lea, care documentează pre lângă existența românilor aici; *Holmu*, așa zico Xenopol, u cuvînt român, după cum arată *u* final: căci limba valachă, sau română² și esprimă cuvintele cu *u* final, negligând articolul-*l*, precum *calu*, in loc de «*calul*»; *omu*, in loc de *omul*.

¹ *Urkundenbuch zur Geschichte Siebenbürgens*, bearbeitet v. G. D. Teutsch und Fr. Firnhaber. Wien, 1857. *Pontes rerum austriacarum*. Diplomata et acta tom. XV.

Îl compățimesc, dar totuși trebuie să zic, că Xenopol nu se pricepe la limbi. Cu litere latine scriu numai *cal*, *om* și astfelu le si exprimă fără-*u*, însă chiar și șcris *calu*, *omu* totuși nu însemnează *calul*, *omul*, (a *ló*, az *omber*), ci numai *calu*, *omu* (*ló*, *ember*).

Aceasta însemnare o primește cuvîntul prin adaugerea articolului *l*. Și cari scriu mai virtos după cum pronunță (foneticește) și cu litere latine scriu numai *cal*, *om*, dacă voiese ca cuvîntul să fieînțeleas nearticulat (nedifinit).

Apoi *holmu* zou nu e cuvînt latin, ci slavie; se află în limba rusă și în toate limbile slavice; și limba maghiară a împrumutat acest cuvînt *halom* din cea slavică, care cuvînt in seclul al VII-lea îl serieau *holm* și *holmu*; Xenopol delufl credincios a lui Anonym, așa se vede, că mai virtos îi crede, dar nu înveața (scrutează) cea ce se află în scrierile lui.

Dacă l'ar scruta între altele ar afla la iel și cuvîntul *almu*, pre acesta apoi nu l'ar ținea de cuvînt latin ori român, căci acela e cuvîntul maghiar de azi *álm* = somn. Și în comitatul Moșon ioste o comună *Hegyess-Halom* (germânește Strass-Sommerein), pro care în documintele din seclul al VH-lea încă o allum scrisă *Heges-Holmu*.

Și pro acesta îl țino de cuvînt ro-

mân Xenopol, și oare și dint'acesta deduce, că în comitatul Mōșon au locuit români prin secolul XII. și XIII.?

Fiindcă Xenopol nu s'au priceput la limbi, apoi s'au miră și de atari lucruri, de cari nu o de mirat. S'au miră de aceea, că neștiutorii maghiari pronunță *hegyeshalom*, adică franțuzește «colline de la colline» (virful-virfului).

Numai Xenopol e ignorant: limba maghiară știe foarte bine de ce un virf (deal) e mai *lătăuz* (lăpos) car altul mai *auscuțit* (hegyes). Și de aceea s'au miră, că cuvântul *holmu* a înecjurat diluviul maghiar, căci maghiarii, așa zice iel, tot-de-una s'au nisuit într' aceea, s'au maghiarizeze tot ce s'au află în projurul lor¹. Astfeliu documentul datat în anul 1176 (care e al doilea document pentru români adică după Xenopol) amintește numele de *Keresztes*, și acest nume maghiar corespunde numirei românești *Pratul lui Traian*, care numire era îndatinată încă pre timpul domniei romanilor².

Spre orientarea cetitorilor, dar mai virtos pentru espunerea adevărului istoric și ethnographic, voi aduce aici unele și altole despre numirile locale ale Ardealului. Maghiarii, ca toate alte națiuni, cari au ocupat, ori ocupă și azi un teritoriu nou, țin multe s'au mai toate numirile locale de mai nainte, însă din instinctul nouălor împrejurări și crează nouă numiri sau națiunea respectivă, sau îi crează vecinii. Numirea de *Ungria*, Hungaria desecur s'au usitat între vecini, adică între străini; car numirea de *Magyarország* și are originea dela însașnațiunea maghiară.

Când potestatea regelui maghiar a trecut preste acei munți păduroși, cari iau împrejur de cătră răsărit Ungaria luată în sens strict, a ajuns în *Erdö-el*, din care apoi s'au format *Erdel* (Ardeal)

¹ De tout temps, les Hongrois se sont efforcés de magyariser tout ce qui les environne. La p. 93.

² Dans un document de 1176 (le record en date pour la Transylvanie) nous trouvons mentionnée la plaine de *Keresztes* sous ce nom hongrois et non avec celui de *Pratul lui Trajan* qu'elle portait encore au temps de la domination roumaine. Ibid.

= Ultra sau Transylvania. *Erdeli* așa-dar însemnează «transylvanus», și poate fi o atributul pământului ori a locuitorilor, așa: *erdeli föld vagy ország* (pământ s'au țară ardeleană), *erdeli ember* (om ardelean). Din cuvântul *erdeli* apoi s'au făcut *Erdely* sau *Erdély* = Transylvania; *erdeli vagy erdélyi ember* = homo transylvanus.

Doja sub regele Emeric potestatea imperiului trecu și preste munții ce înconjură Ardealul din partea de miăză-zi; ajunsă în *Havasel* (Muntenia) și și aceea parte o numi partea Transalpină¹.

Așa a devenit *Havas-elföld* pro a cărui locuitori diplomele (chrisoavele) din secolul al XVII-lea îi numesc *havas-eli* (din colo de munți). Din greșală și neintelegere s'au pronunță și serie *Havas-alföld*, și în aceasta nepricepere literatura istoriei și a politicii maghiară arată o mare consecuență; aceasta într' adevăr rămâne *olygarchă*.

Sriitori byzantini începând din secolul al XIV-lea numesc acest ținut *Ungrovlachia*, care numire la cei se au scris grecește și în chrisoavele slave din România e o numire diplomatică, cași în chrisoavele latine ale regilor maghiari numirea de «Partes nostrae Transalpinæ». Acestea numiri sunt create de nouăle relațiuni.

Ocupând Ardealul, maghiarii a ținut numirile de fluviu precum: *Tisza*, *Maros*, *Olt*, *Szamos*, *Tibiscus* = Temeș, *Cierna* pro cari românii le-au fost imprumutat dela vechii locuitori, și cari au rămas năstrămutate și după schimbarea locuitorilor.

Maghiarii a ținut și multe numiri slave ale fluviilor, precum numirea *Kraszna*, *Bisztra*, *Bisztricza* etc. Din contra unele

¹ Precum Ardealul (Erdel) mai întâi s'au numit *Ultrasylvania* și numai după aceea Transylvania, astfeliu și Muntenia (Havaselföld) mai întâi obvine sub numele de *Ultra montes nivium*, și numai după aceea a devenit *Transalpinia*. Deja în 1192 obvine: «In episcopatu Ultrasylvano nova domus Teutonicorum in Borza *Ultra montes nivium* debet camerac pro censu unam marcam auri. Excerpta e libro censuum Romanæ sedis. Fejér: *Codex diplomat.* II. p. 232.

numo slave le-au maghiarisat, precum din numirea de *Cserna voda* în sĕcuimo au făcut *Fekete Úgy*, în comitatul Hunedoarei au făcut *Egyregy* adeca *Eger-Úgy*; numirea Kis- és Nagy-Trnava (Trnava mare și mică) o au prefăcut în *Küküllő* propriaminte *kükül-jó*, sau *kökény-jó*¹. Dar au creat și numiri nouă de fluvii, cari sunt numiri maghiare originale, precum *Berettyó* (Borck-jó), *Almás*, *Árpás*, *Sajó*, *Szilágy*, *Aranyos*, *Vargyas*, *Homorod* etc. Oare și *Kapos* e maghiar? nu știu. Numele de *Körös* s'au *Keres* (Criș) de secur nu e maghiar, căci deja în secolul al VI-lea obvine la Iornandes sub numele de *Grisia*.

Deorece în Ardeal viața română a fost atât de desvoltată, și din inscripțiuni apare atâtea nume de cetăți: s'a putut aștepta, că maghiarii cuceritori au aflat multe atari numiri la locuitorii de atunci. Dar n'au aflăm nicalri nici numiri dacice, nici române. Oare-câte numiri locale erau *slavice*. Și precum în Ungaria aflăm în oare-câte numiri locale cuvîntul *grad* (cetățue, întăritură) (Nograd, Visegrad, Csongrad) așa și în Ardeal ieste Mojgrad și Belgrad.

Înainte mea ce e drept, e nesecur, că mai 'nainte a fost numirea maghiară de *Fejérvár*, și că Belgrad e traducerea slavică, sau întors, că din fostul Belgrad s'a făcut traducerea maghiară *Fejérvár*, dar ori cum s'e stee lucrul, atăta e secur că numele slavice *grad* a obvenit și în Ardeal. Românii, dacă ar fi locuit în Ardeal neîntrerupt începând dela Trajan, de secur s'ar fi folosit de numiri topice române s'au dacice până la venirea maghiarilor; e imposibil însă, că să nu s'e fi aplicat numele de *Apulum ori Sarmizegetuza* etc. la vre o ruină ori numire locală.

Cum s'e poate dar, că afară de numirile *vechi* ale fluviilor, în Ardeal nu s'o aflat urma a nici unei numiri topice române ori dacice, pre când din contra

numiri slavice *mai nouă* ale fluviilor s'au aflat multe, car numiri topice au aflat maghiarii și mai multe. Acolo sunt numele celor două comitate *Szolnok*; acolo e numele *akna*, *bánya*, cari însemnează locul scoatorei (tăierea) saroi și o scoatorei (tăierea) metalelor, în a căror loc însă am aștepta s'e aflăm numiri române. Repet; că cum s'e poate aceea, că afară de numirile vechi ale fluviilor maghiarii au aflat numai numiri slavice mai nouă ale fluviilor și numiri slavice topice?

La aceasta întrebare am răspuns pre deplin acolo, unde am enumerat părțile constitutive ale armatei lui Bajan, și unde slavii i-am aflat în numărul cel mai mare, iar români nici unul. E semn învederat, dar tot odată și argument nereturnabil, că pre atunci (prin 600) în imperiul avarilor, așadar și în Ardeal, n-au fost cunoscuți nici *romani*, nici *români*. Însă fiind că acolo maghiarii și după patru sute de ani după aceea au dat numai de numiri slavice ale fluviilor și locurilor: s'e ivește întrebarea, că oare putut au fi atunci românii locuitorii Ardealului?

La aceasta întrebare răspunde încă și următorul lucru. Pre cari numiri slavice ale fluviilor le-au maghiarisat maghiarii, acelea numiri la poporul român obvin încă în origina-ul lor slavice; din contra numirile maghiare originale și la români obvin în forma lor maghiară, ce e drept cu puțină schimosire.

Deorece românii ce au venit mai târziu, fiind tot-de-auna amestecați cu bulgari ce încă atunci s'e mutau aici, prea ușor s'au unit cu slavii, mai vechi și astfoliu au adoptat și numirile aceloră, și nu traducerea maghiară.

Mai târziu contopindu-s'e cu românii, slavimea, bulgarimea sirbii, acum ieau numiri originale române numirile vechi slavice ale fluviilor și locurilor aceea, cari necunoscând relațiunile etno- și topografice ale Ardealului și limbile vorbite aieca, starea de azi o pun prin secolul al X-lea, mai și chiar pre a XI. și XII-lea. Dar s'e ne răntoarcem de unde am început la numele de *Keresztes*.

¹ *Trnava* e nume slavice de fluviu, care însemnează *Tiške-folyó*, germanește «*Dorn bach*», nume comun prin finiturile slavice, cași numele de fluviu *Béla*, *Buda*, care însemnează *Fejér-víz* (apă-albă).

Acest nume după Xenopol, o maghiarisarea întăritată a numirei originale române *Pratul lui Traian*, care numire era îndatinată încă pre timpul domniei românilor (qu'elle — la plaine — portait encore au temps de la domination roumaine). Numirea de pratul lui Traian, după cum auzim dela Xenopol, era usitată încă pre timpul domniei românilor; dar care pre la anul 1176 nu mai era folesită, după cum vă opune chrisovul citat. Când a-și fost timpul domniei române. Pre timpul din 600, pre când n'am aflat nici un suflet de român în oastea lui Bajan?

Sau numai pentru acea și chiar numai pentru acea n'a fost nici un român în oastea lui Bajan pre timpul din 600, că pre atunci era în floare domnia românilor, așadar Bajan nici n'a cutezat a *chiema* într' ajutoriu pre români?

Așa cred, că Xenopol poate propune o atare istoria în Jassy, și 'și poate afla aderenți printre cetitorii românilor din Franța; dar la un' așa lucru într' adevăr ș'ar putea zice acea, ce-i place a zice lui despre alții, că oare serios lucrul e acela?

De secur domnirea românilor nu se poate pune pre timpul domniei avarilor: dar poate că domnirea română se începe după învingerea avarilor cu anul 800?

Așa, dar atunci, după propunerea lui Xenopol, care o aflăm în capitlul IV., în Ardeal domniau bulgarii, și încă cu o așa putere mare, încât pre românii de acolo i-au silit se-'și lepede limba și scrierea lor, așadar a fost cu mult mai absolutistică și mai suceasă decât domnia rusilor de azi în Polonia. Nici domnirea aceasta a bulgarilor nu să poate lua dar de domnire română. Noi deci din silă istorică negăm domnirea bulgară — căci acea nici n'ar fi fost domnie slavică, după cum știm — dar demn totuși trebuie să îl întrebăm pre Xenopol, ca domnirea română a fost comtemporană și pre acela 'și teritoriu cu a bulgarilor? Așteptăm respunsul Dlui.

Să poate inchipuui, că totuși după

acea a fost în Ardeal domnie română și atunci au ajuns la cunoștința numirei *Pratul lui Traian*. Numai cât e daună, că Anonymul nu-o știe aceasta; încă e mai mare daună, că aceasta nu o știu nici vecinasii *Keresztes*-ului din 1176. Luere de adevărat așadar și nenegabil trebuie ținut, că în chrisoave de daruire is îndusă acelea nume topice, cari erau într' adevăr în us la locuitorii respectivei comune sau ținut.

La cancelarii regești nici prin minte nu le-a putut plesni, ori și din ce cauză, a folosi alte numiri în chrisoave nu celea usitate, a căror numiri deja în introducere, si mai târziu cu ocaziunei umblării pre la hotare a trebuit să se uncască fără indoială cu știința mărturiilor.

Acea maghiarisare de nume, care o atribue Xenopol maghiarilor din seclii trecuți, nici el nu o poate cugeta de a putea fi folesită în chrisoave, dacă are cât de puțină idee, că numele obvenitoare în atari chrisoave ce de mare însemnătate sunt atât pentru dăruitoriu, cât și pentru vecini și cu un cuvint pentru părțile interesate.

Așadar acel faptu netăgăduit, că în chrisovul din anul 1176 e espus numele de *Keresztes*, documentează mai presus de ori ce indoială și acea, că pre atunci locuitorii din prejur pre *Keresztes* nu l'au numit *Pratul lui Traian*. Dar nu l'au numit așa nici în anii 1288 și 1297: ci «villa Cruciferorum de Torda» o numește sub voda Ladislau în 1288, și tot astfeliu o numește și Ladislau voda în 1297¹. *Keresztes* așadar fiind proprietatea *domnilor-cruciați* pentru acea a căpătat numirea acea.

Cugete-se cetitoriu asupra acelei lucru, că ce legătură logică curioasă e aceasta: deorece cuvintul *Keresztes* (cruciat) însemnează cu totul ca *Pratul lui Traian*, pentru acea documentează pre lângă esistența românilor în Ardeal pre la anul 1176. Cu toato că cugetărea sănătoasă astfoliu ne spuno: deorece prin

¹ Teutsch und Firnhaber: Urkundenbuch p. 145 și 199.

anii 1178, 1288 și 1297 numele *Keresztes* nu documentează altceva, decât acea, că o posesiunea domnilor cruciați (cruci ferorum), pentru acea din acel lucru nici nu e iertat a explica altceva. Însă oare când s'a putut naște acea opinie, că *Keresztes* ar fi Pratul lui Traian?

De secur atunci, când o început a învia și la noi știința clasică, și când cântau urmele celor vechi în relațiunile nouelor locuri, și le-au și aflat după cum credeau, și când au aflat în Secuime și curtea împărătească alui Attila. Atunci au descoperit și acea, că împăratul Traian a învins pre Dehebal lângă *Keresz-*

tes; așadar acolo o «Pratul lui Traian». Altceva nici nu s'o recore pentru fabulă și pentru Xenopol². Cu un cuvânt știința scrutătoare în secolul al XVI- și XVII-lea și-a aruncat coasa în pratul lui Traian, și mirosul bun al florilor accotino s'o simte și pre paginile opurilor celor mai serioase.

(Va urma.)

Paul Hunfalvi.

² După Marienburg (*Geographie des Gr. Fürstenthums Siebenbürgen*, II p. 48.) și Lebrecht esprime acea părere în geografia Transilvaniei din 1806.

CULTUL »UNGARIEI«.

Vom reproducea niște articlii nu din condeii »renegaților«, ci din al bunilor români. Acești oameni legitimează misiunea »Ungariei«. Tot din laude nu putem trăi. Nu numai părțile sănătoase ci și cele bătute de boale, trebuie cunoscute ca să putem viețui. Durere, între părțile trupului nostru puține sunt sănătoase. Iată părerea unui bun român, patriot în asta privință:

Spoiala si funcționarism. Trecerea cam pripită a neamului nostru de la o stare înapoiată, aproape barbară, la niște forme de cultură luate de-a gata, această săritură, anormală și la noroc riscată, era imposibil să nu lase în organismul nostru social, destul de șubred și fără asta, scrinteli grave, vătămări de acele, care nu se pot locui așa de la sine, numai cu vremea. S'au curs ani de învălmășeală, în care firește, n'am putut băga de seamă ce s'o fi smintit în noi și ce ne-o fi durând; ș'am fugit lacomi și nepăsători înainte, ca un ostaș lovit caro, în focul încăerării, se luptă și habar n'are că-i surue sângele pe sub tunică. Acum începe a se face limpede

înaintea ochilor. Frasele și parigoriile s'au răsufat și cad. Oamenii serioși, cinstiți și vrednici sunt remareați, nu se mai pot pierde. Aplaudați din toate părțile, ei își croiesc drum larg, dând la o parte cu brațele lor vânjoase pe șarlatani și pe chilipirgii. — Incepe a se simți bine că așa numitul edificiu social al nostru nu e de cât o biată șandrama de scânduri înjghebată 'n pripă și cu rea credință.

Ne-am plătit scump de tot fantasia tristă a unei civilizații de carton. S'au acoperit cu vorbe mari și cu enorme cheltueli de bani articole de imitație, a căror falsitate azi nu mai poate înșela pe nimeni.

O mulțime de semne rele și îngrijitoare ațită și chiamăzilnic atenția publică.

Imbogățirea ropede și greu de înțeles a câtorva exploatare politici, procopsirea pe negândite a atâtor trespădăși și aventurieri cunoscuți și arătați cu degetul de toată lumea, trecerea uimitor de bruscă de la pantalonii de dril pe vreme de iarnă și de la »taie cânelor frunză«, la portofoliul ministerial, și apoi de la portofoliul ministerial în temnița de la Văcărești, spargorile de gașcă, esplosia

aceasta de murdării morale atâta timp ascunse, și multe alte desordini și vânturături de scrânciob, în arena vieții publice, înfățișează atâtea spectacole nenorocite, care împrăștie un fior de neîncredere și un desgust amar în inimile tuturor.

Ce triste exemple, mai ales pentru tinerețea care se ridică și care o așa de puțin pregătită pentru a putea ști în adevăr ce fel de învățături trebuie să tragă din asemenea privelisti!

* * *

Cârpelile nu se mai prind. Trebuie o refacere de la temelie. Pentru aceasta se cere negreșit o muncă inteligentă, stăruitoare și onestă. Trebuie dată la pământ toată teneuiala coșcovită, tot fardul de civilizație, cu care s'au fudulit și singure s'au amăgit două generații.

Și mai întâiu ar fi timpul să se caute în școală relele fundamentale, cari fac ca această fabrică să nu poată da societății produsul sănătos și bine pregătit, care de atâta vreme se tot așteaptă și nu mai vine.

Lenea, vițiile și superficialitatea din școală se repercutează în ondulații largi peste vicața de mai târziu. — Și deja materialul brut, care iese din marea fabrică a naturii, este destul de nevoieș, destul de deprimat printr'o moștenire nenorocită de slabiciuni. El poartă marca superficialității și desordinilor strămoșești.

Ce rol important și excepțional de greu ar avea școala aci! Pe deoparte, ea ar trebui să caute a combate la fie-care pas moliciunea de voință, tânjirea morală și descurajarea maladivă, pe care o poartă în sânge palizii copii de azi; pe de altă parte ea ar trebui să întărească, printr'o cultură serioasă, și să desvolte sentimentul de cinste, dragostea de muncă, entuziasmul și bărbăția demnă a lupătorilor de mâine.

Dar ce departe suntem de realizarea unei asemenea cazarmări intelectuale. În școlile de la sate e o mermânjeală de carte ș'o bătao de joc, care te umple de

milă, de scârbă și de revoltă. Invătători nepregătiți, cari nu mai citesc cu anii o carte de vr'un folos. bucheri ruginiți și leneși, pe unele locuri depravați, cari mănâncă timpul și zăpăcesc capul bițiilor copii de țeran, fără să aibă cea mai mică conștiință de cât rău fac, și de cât bine se așteaptă de la oi.

D. Ștefan Mihăilescu, în migălosul și importantul său studiu asupra învățământului rural la noi, cu un talent și cu o răbdare, pe care nimeni până la el n'au avut'o, cercetează toate relele de cari suferim în această ramură de disvoltare, și aducând în studiul său forța unei admirabile analize științifice și argumentarea rece a statisticii, aruncă o lumină desăvirșită asupra înfiorătorului spectacol al școalelor noastre de la țară. Acolo se vede destul de lămurit starea de sălbătăcie, boalele înrădăcinate și toate vițiile și miseriile, cari focse și rod pe țeranul nostru, toropit și bleg de sărăcie, de slăbiciune și de ignorată.

De sigur nu e numai școala, de la care se așteaptă lecuirea tuturor nenorocirilor de la țară. Pentru aceasta va trebui negreșit să se asigure sătenilor o bună stare economică, ș'o administrație cuminte și cinstită. Dar ce bolnavi suntem și ce bine ar fi să se pregătească o generație mai sănătoasă!...

Nici la oraș școlile primare nu sunt mai fericite. Programele sunt greșite și mulți dascăli tipicari. Inchipuiescă și cineva un biet copil de 10 ani, recitând papagalicește isprăvilo împăratului Traian și colonizarea Daciei cu Romani, și, cu aceiași nevinovată serioșitate, înșirând minunile și patimile lui Isus Hristos, sau întinderea și populația insulelor din Oceanul Atlantic. Ce poate el înțelege și reținea cu folos din toată această harmalaio de vorbel. Ce proces intelectual, — afară de un dresaj mnemotecnic de animal — ce ațitare de gânduri deslușite se poate petrece, într'un cap de zece ani, apropo de Daci s'au de kilometrii pătrați ai Tristan d'a Cunhei?

Intro dascăl, carte și olev, nu se așază nici un cablu de comunicare into-

lectuală. Un vucet surd de moară, care face gălăgie multă și făină mai de loc — o sfârșire amotoare de roate, care se freacă și se tocesc între ele, fără nici o ispravă.

La vârsta de 11 ani, un copil a învățat testamentul vechiu și nou și toată aritmetica, a dat gata gramatica cu etimologia, sintaxa și cu toate chichițele ei abstracte, anoste și timpitoare pentru o minte neformată, a străbătut viața și peripețiile poporului românesc de dincolo de descălcețoi până în zilele noastre, a logumit o leacă de fizică, de igienă, de drept administrativ și de geometrie, — cât despre geografie... pământ și mări de ar fi mai fost!

Cum vrei să nu se grozăvească acest Pic de Mirandole, care la o vârstă așa de crudă a strâns în devla lui atâta învățatură!

Dar ce pregătire sistematică și fatală împingere la superficialitate și la fudulie goală! De la clasa întâi rugăciuni învățate pe din afară, cari dau copilului tipicul sfânt, după care musai trebuie să se închine și să se roage unui Dumnezeu.

Și încolo ce haină și păgânească tortură pe bieții băeți. Se știe bunăoară câtă spaimă au ei de *gramatica română*. Și cu toate acestea nici un studiu n'ar trebui să fie mai plăcut și mai ușor pentru ei. Cu mult înainte de a veni la școală, ei au declinat, au conjugat ș'au făcut fraze destul de bune. Când vine gramatica și li toarnă droaia de reguli și de nomenclaturi curioase și greu de ținut minte, bieții copii se sperie, firește, și cred că au de-a face cu ceva nou și cu totul străin de mintea și de limba lor.

Poesiile pe cari le învață pe din afară, bucățile pe cari le citește, rămân departe de înțelegerea lor.

Rare-ori li se provoacă curiozitatea și nevoia de a seocori cu mintea, de a șturma ș'a căuta în pulberea de vorbe un grăunte de înțeles. Pentru ei toate vorbele sunt indiferente — ele n'au decât darul de a suna. Ar fi de un nespus

de mare folos ca învățătorul să-și părăsească morga magistrală, și să se scoboare lângă elev, să stea prietonește cu el de vorbă, să-și soarbă atenția și să-și lumineze, frumos și potrivit cu mintea băiatului, înțelesul fie-cărei fraze dintr'o bucată de lectură, și să-și arăte cuprinsul, tăria și nuanța fie-cărei vorbe. Nimic să nu treacă necercetat și nepricieput, Copilul va simți cu încetul vicața limbei pe care o vorbește. Mintea i se va desmorți și va începe să lucreze de la sine.

Încălzindu-se, cu chipul acesta, și punându-se în lucrare propriele lui facultăți, copilul va căpeta un început de onestitate intelectuală, care i-ar fi de o mie de ori mai folositoare decât toată spoiala enciclopedică, cu care iese înzestrat din cei patru ani de pisogeață și de bucherie zăpăcită.

Când oare vom înceta de a gava pe copii, ca pe găște, c'un proviant pe care ei nu'l pot mistui, și pe care mai târziu îl dau îndărăt sub forme atât de repulsive și de nenorocite!

Pe fie-care an școala aruncă un strat de nevoiași, din care societatea n'are ce face. Lustrul de învățatură ce li s'a dat e tocmai de ajuns, ca să 'i umple de pretenții și de iluzii smintite. Ei nu se mai pot întoarce la coarnele plugului. Știu prea multă gramatică și geografie, ca să le mai dea inimă să pue mâna pe sapă.

Și toată această mulțime de desmetici și de milogi intelectuali se împrăștie în țară. Ei devin vagabonzii uliților, căscăunzii răspântiilor, trântorii cafenelilor, cerșetorii de slujbe pe la ușile ministeriale, populația flotantă de netrebnică, lenoși și derbedoi, din care vițiile și depravarea își recrutează zilnic un formidabil contingent.

Co de puteri risipite! Aproape cinci-zeci la sută din sfera de activitatea a națiunii. Vara se întind la soare, ca potăile de pe ulițele Tarigradului; iarna se țin de pungășii. În București s'a înființat un biurou secret de punere 'n slujbe. O gașcă organizată, ca a lu Gho-

roi- Andronic, care a prins în cursă ș'a despoiat de ultima pară pe o multime de naivi, creduli de nevoie și de disperare.

De pretutindeni se ridică un abur greu de trândăvie și necinste, și ea o molimă se întinde și cuceroșto rând pe rând toate ramurile de activitate ale țerei. Nici presa, nici literatura cari ar trebui să rămăe la o înălțime demnă și onorabilă și să facă straja vieții și moralității publice, nici ele n'au rămas nemânjite de valurile de mocirlă, care s'aruncă și se înalță tot mai mari și mai crotropitoare.

In ziaristică, șantajul a luat locul controlului și supravegherii morale; injuria grosolană, tonul de pamflet și expresiile de vizitiu au luat locul criticeii oneste și polemiceii liniștite, minciuna și clăbucii de sfărăeli pătimase și neghioabe au luat locul luptei conștiințioase de condeie.

In literatură clici de papugii isgoniți de prin licee, cari fac reviste efemere și umblă din casă în casă după abonamente. Ineptii și mășgăleli copilărești ieșite cu duimul de sub teascurile tipografiilor. Spîrci cu cașul la gură, cari fac pe desiluzionații și pe saturații de viață. Barzi plângători, bolnavi și incapabili de muncă, șaraci de sânge și tocii la nervi, neputincioși și ramoliți la vârsta de două-zeci și cinci de ani; rătoeli ridicule și nesocotite de criticaștri

ignoranți și desgustători, cari în neputința de a produce, își iau rolul de judecători și se posomorăse pe operele vrăjmașilor din colgiu, pângărind cu laudele lor idioate câte un lucru, care din întemplantare e bun și fără aprobarea acestor cantaragii gratuiti. Lipsă de energie, lipsă de entuziasm și de personalitate, bleotocăreală de vorbe fără miaz și fără nici o intenție de logică, atrofie de simțuri, secetă de gânduri și colosală depravare de limbă.

Și de-asupra acestei vermine sociale, de-asupra acestui furnicar de parasiți și de neputincioși, se otalează marele bazar de forme goale și pompoase, solemnitatea tristă a unei civilizații de paradă, umflată, sterilă și anostă ca un discurs de înmormintare.

Câți-va visători generoși caută cu încredere și întrevöd în lumina viitoarelor reforme sociale, așezarea unor vremi mai bune și mai fericite.

Pân'atunci, în jurul sfântului buget, se string, se înghesuiesc și se îmbrăncesc unii pe alții, din ce în ce mai mulți, clienți flămânzi, sgrebuliți de frig și de nevoi. Un ciolan de ros — asta-i formula crudă și ordinară a frământării și luptei noastre pentru existență.

Unde ne ține spoiala!...

1889

A. Vlăhuta.

CURRENTUL LATINIST.

I.

Curentul latinist apare în Transilvania pe la sfîrșitul secolului trecut, odată cu prima încercare gramaticală asupra limbii noastre, cu «Elementele» părintelui Samuil Klein sau Micul, seosă la lumină de Șincai¹.

¹ *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae composita a Samuele Klein de Szad, S. Ordinis Basilii M. etc. locupletata vero et iu hunc ordinem re-*

Care-i părerea ambilor autori asupra limbii române?

Limba română e o «corupțiune» a limbii latine clasice (în prefața din 1805: corrupta romana sive latina). Acest mod de a vedea, care ue întîmpină și în is-

daeta a Georgio Gabriele Sinkay ejusdem Ordinis AA. LL. Phil, et SS. Theol. D. Vindobonae, 1780 (V+100). A doua edițiune, 1805. Cf. asupra-i Papiularian în *Tesaur de Monumente istorice* I, 87—106.

toria celor lalte limbi romanice², se află expus în capitolul Gramaticii daco-romane, unde se tratează despre derivarea vorbelor românești din celo latine. Acolo ni se dă regula infalibilă, că n'avem de cât «a strica» vorbele latine, spro a căpăta forma corespunzătoare românească: «Voces latinas sic corrumpit, ut fiant daco-romanae sive valachicae. . .»

Din capul locului se vede dar indicat într'un mod foarte clar, că misiunea viitoare a gramaticului este a realiza o apropiere din ce în ce mai desăvîrșită între formele actuale ale limbei și între prototipul lor, așa cum el se oglindește în limba unui Cicerone s'au Virgiliu. El nu se da înapoi înaintea perspectivei de a crea un abis între limba grăită de un neam întreg și într'una meșteșugită și cunoscută unui mic număr de admiratori ai trecutului. Ba încă se admise ca indispensabilă o asemenea ruptură bruscă între limba literară și cea populară, motivând-o cu rău înțeleasa zicătoare a lui Quintilian (I, 6): «Aliud esse *latine*, aliud *grammaticae* loqui», ce o spune însă mai mult ironic în contra despotismului de atunci al gramaticilor. Se uita, că un proces identic de radicală transformare îl încercaseră, în timpul retorului roman, analogiștii antici, cari, prin mijloace artificiale de uniformisare, căutaseră de asemenea a săpa o prăpastie între gramatica *lor* și limba *reală*, și cum atari opintiri extreme au fost combătute și în cele din urmă paralizate de adversarii lor anomalști.

Mai mult încă.

Aci, nu numai tendența era greșită, dar însuși punctul de plecare era cu desăvîrșire fals, întru cât nu latina clasică, ci idiomă vulgară servise de substrat atât limbei române cât și celor lalte limbi romanice. E de mirare, că această promisiă neîntemeiată, aces *proton pseudos* a fost în genere adoptat de către reprezentanții etimologismului până la Cipariu.

Dar să revenim la «Elementolo» publicate de Klein și Șincăi.

Întâia edițiune din 1780 n'a rămas fără de influență asupra contemporanilor. Oculistul gorman Molnar de Müllersheim, mai târziu profesor la Universitatea (? Red.) din Cluș și cunoscut prin relațiunile sale cu revoluționarii Horia și Cloșan (1784), o proluera nemțește opt ani mai târziu (1788) și o aproțiază ca «ein schätzbares Werk». Scriitorul austriac Sulzer s'a folosit de dinsa cu oare-cari resorve fondate în a sa «Isorie a Daciei transalpine» (II, 154 urm.) și înrîurica-i se reșimte și în Gramatica românească a lui Radu Timpea, «directorul școalelor neunite naționalicești prin marele Prințipat al Ardealului», din 1797.

Iată cum judecă acest din urmă meritul celor doi autorul ai «Elementelor Daco-romane» în interesanta prefață a Gramaticii sale «Domnul Ioan Molnar, doftor și profesor de tămăduirea luminii ochilor, în cartea sa de Economia stupilor și în Gramatica nemțească-românească, dară mai virtos înt'a sa Retică, ce cât de curînd va eși din tipar, și C. Păr. S. Klein de la Sad cu deslușirea Bibliei românești, cu Teologia moralicească, cu Jus Naturae sau Indreptarea Firii, cu Gramatica Daco-română din Viena: sint aceia cari au adus și aduc acum roade și mlădițe limbei românești, curățînd prin multele cărți, cari le-au dat și le dau la lumină, toată neghina, ce coprinse limba noastră, silindu-se și de acum înainte din cât va fi cu puțință a o aproția de originalul ei. Însă așa ca și cărțile bise-ricicești bine să le înțelegem».

Care este acest «original?»

S'a văzut, că pentru Klein-Șincăi și pentru urmașii lor punctul de plecare e latina clasică, în loc de acel *sermo rusticus*, care, provenit din *prisca latinitas* ca și *sermo urbanus* sau forma literară, a încercat apoi o dezvoltare cu totul independentă: pe cînd una rămase staționară și oare-cum cristalizată în forme ștereotipe, ce se se transmiteau pe cale educativă și literară, cea laltă participă la perpetua mobilitate a ori-cărui graiu în circulațiunea-i plină de viață, îndepărtându-se astfel din ce în ce mai mult de idiomul sa-

² Fuchs, *Die romanischen Sprachen in ihrem Verhältnisse zur lateinischen* Halle, 1849, p. 24 urm.

vantă, de latina clasică. A reduce dar pe una la tîpul celei-lalte, era o întreprindere pe atât de lipsită de temei, pe cât de periculoasă în consecințele sale.

Intr'adevăr, evoluțiunea unei limbi nu se face conform unui șablon literar sau clasic, ci fie-care idiomă urmează pe o cale particulară și potrivită cu geniul ei. De aceea un principiu atât de arbitrar, ca cel inaugurat de școala etimologică, n'a putut să producă, odată pus în aplicație, de cât rezultate dezaastroase și să impiedice libera dezvoltare a graiului.

Înainte de a constata răspândirea acestei tendințe de uniformizare, să cităm încă acest pasaj din prefața Gramaticii lui Timpea, în care autorul pare a presimți pericolul unei procederi atât de artificiale (p. VI): «Cu greu este și va fi a aduce limba aceasta — cea românească. — în curățenie ai originalul ei, adică în limba veche românească sau rîmlenească; căci de-ar aduce cine-va în curățenie, ar fi tocmai latinească și italienească și cel ce ar învăța românește așa limpede, care nu este Român, cărțile bisericești nu le ar putea înțelege, nici vorba obștească de acum obișnuită; Românul neînvețat încă socotesc c'ar zice, că-i schimonosești limba părintească».

No vom încerca de a urmări pas cu pas treptata dezvoltare a curentului latinist, de la întâiele încercări încă timide ale lui Klein-Șincăi până la consecințele extreme din «Tentamen criticum» și până la absolutismul «Dicționarului» și al «Grosariului» academic.

Prima aplicațiune a principiului de acomodare a prezentului lingvistic cu trecutul originar o face însuși Timpea, când susține în aceeași prefață (p. VIII): «Nici să te miri, iubite cetitoriuile, căci am schimbat sau scurtat unele cuvinte, care până acum într'alt chip s'au răspuns, căci în originalul limbei noastre mai întâi așa s'au răspuns, trăgându-se de la latinește; de pildă *sore* (lat. *sol*) în loc de *soare*, *omeni* (lat. *homines*) nu *oameni*, *duo* (lat. *duo*) nu *doao* și altele».

Acastă procedere are, cum se vede, un caracter cu totul mecanic. Se șterg particularitățile cele mai marcante,

cari au făcut în cursul secolelor din latina vulgară o idiomă românească și națională, și în loc de a ține seamă de spiritul limbei, se sacrifică evoluțiunea normală unor vederi subiective și cronate. Făcând abstracțiune de toate schimbările și influențele etnice, la cari fusese expusă limba, se trece cu buretele peste întregul acest proces al timpului și se redă graiului o pretinsă formă primordială. . .

O formă ca *soare* este românească, iar nu latină, și nu poate fi românească de cât exclusiv sub această formă: de la vulgar-latinul *sole* până la românescul *soare* au trecut secole și a fost cu neputință ca, într'un răstimp atât de îndelungat, o limbă vie să nu se modifice: ea suferi, sub îndoita influență a mediului și a elementului etnic, toate acele schimbări, fatale în evoluțiunea istorică a unei idiome, cari au întipărit limbei române o fisionomie particulară și-i au dat o proprie individualitate în complexul celorlalte limbi romanice. În singura vorbă *soare* se oglindește o parte din vicisitudinile graiului românesc: în cele 2 modificări, cari o îndepărtează de forma-i inițială, residă caracterul ei propriu național. Cele 2 schimbări fonetice — rotacizarea lui *l* și diftongarea lui *o* — sînt într'adevăr caracteristice pentru limba noastră și necunoscute limbilor surori. Ele cad în epoca de formațiune a limbei române. În special amplificarea sau refracțiunea lui *o* — ea și a lui *e* în *ea* — contribuie a-i da acea înfățișare a parte cari o deosebete de restul grupului romanic. A zice dar *sole* în loc de *soare*, este a ne întoarce cu secole înapoi și a ne transporta într'un alt mediu climateric; a zice *sore* în loc de *soare*, este a rosti o formă, ce n'a răsunat poate nici odată la auzul poporului român.

Dacă Timpea, după exemplul lui Klein-Șincăi, se mulțumește c'o formă ca *sore*, Iorgovici face, în ale sale «Observații», un pas mai departe în direcțiunea radicalismului latinoman, (p. 18): «Am descoperit, că într'unele vorbe învăluite în groasa negură a ne cunoștinței regule-

lor gramaticești s'au schimbat unele litere mai moi în mai aspre, precum în loc de *sole* zicem *sore*, pentru *sale* sare, pentru *salire* sărire. *Care schimbare o judece a fi stricătoare limbei noastre*: 1. pentru că așa schimbare a litorelor e împotriva Normei; 2. prin așa schimbare limba s'a mai micutelat la cuvinte... *Nelegiuirile schimbăreii acesteia* și din însa limba noastră se arată în vorbelo cele composite: de la *salire* zicem *saltare*, nu «sartare», de unde însă pronunția noastră nu rabdă schimbarea *sărire* din *salire*»

Și acoasta o susține unul din capetele cele mai judecioase ale școalei ardelenene, «un linguist și filosof adânc», cum îl califică Papiu-Ilarian. Modificările inevitabile în cursul dezvoltării unei limbi devin niște «schimbări nelegiuite» și întrecaga argumentare pornește de la o pretinsă Normă, care se învîrtește într'un cerc vițios perpetuu. Această Normă s'a văzut, că este latina literară, care, la adică vorbind, n'ar fi după dinșii de cât o «veche românească»

II.

Primul filolog ardelen, care pare a poseda idei mai solide despre originea limbei române, e Petru Maior.

În «Dialogul» pentru începutul Românilor între Nepot și Unchiu, dialog, ce figurează în fruntea *Lexiconului* de la Buda (1825), se elucidează chestiunea: de unde se trage începutul țesăturii limbei, care azi în gura Românilor se aude? La această întrebare Nepotul mai adaugă, că există două păreri: una, că limba românească e limba latină stricăată și scăzută de la floarea limbei latine; cealaltă, că erau două limbi, una grăită de popor și alta de învățați.

Unchiul respinge prima părere — cea admisă de Klein, Șineai, Iorgovici și mai târziu de alții — pe cuvîntul că (p. 63): «limba poporului Romanilor celor de demult vecuște până astăzi în gura Românilor noștri.» Dar pe când latina vulgară, transportată în celelalte provincii, s'a alterat prin contact cu popu-

lațiuni indigene, în Dacia ea rămase neatinsă, de-oare-ce, după părerea autorului, populațiunea de baștină a fost cu desăvîrșire exterminată, ast-fel că (p. 69): *limba română toată e limba romană, care fu alcătuită de latina poporană.*

Și mai explicit își expune Petru Maior părerile sale în Disertația pentru începutul limbei românești, inserată în a sa «Istorie pentru începutul Românilor în Dacia».

Iată pasajul în chestiune (p. 236): «Limba românească e acea limbă latinească comună, care, pe la începutul sutei a dea, era în gura Romanilor și a tuturor Italianilor. De-oare-ce limba latinească era comună după vremea eșirii Romanilor din Italia la Dacia, cumplete schimbări au mai suferit în Italia, urmează că *limba românească e mai curată limba latină a poporului roman celui vechiu de cât limba italienească cea de acum.*»

Elementul slavon e, cei drept, reprezentat; dar el nu s'a atins de »țesătura limbei românești cea din lontru», și ușor ar fi «de s'ar învoii românii spre acea a scoate cuvintele de la Slavoni și a face curată limba românească».

Petru Maior are meritul necontestat de a fi întrevăzut originea vulgară, iar nu literară, a limbei române. Această vedere justă îl conduce însă la o concluziune din cele mai paradoxale. Pe când pentru predecesorii sei latina literară nu era de cât «o vechie românească», Maior, identificând într'un mod arbitrar limba română cu latina vulgară din epoca Republicei, o consideră pe cea dintâi anterioară evoluțiunii literare și conchide, că româna e mama limbei latine. El împinge această identificare până într'acolo, în cât susține, că Iuliu Cesar vorbea românește cu soldații sei...¹

Pe ce bazează însă o asemenea fantastică oquațiune?

¹ Două-trei exemple formale din vechea latină (ca *oinos* = unus, *dvonus* = bonus) arată imensă distanță, ce separă cele două evoluțiuni paralele — *sermo urbanus* și *sermo rusticus* — de originea lor comună, de prisca *latinitas*.

vantă, de latina clasică. A reduce dar pe una la tipul celei-lalte, era o întreprindere pe atât de lipsită de toamei, pe cât de periculoasă în consecințele sale.

Intr'adevăr, evoluțiunea unei limbi nu se face conform unui șablon literar sau clasic, ci fie-care idiomă urmează pe o cale particulară și potrivită cu geniul ei. De aceea un principiu atât de arbitrar, ca cel inaugurat de școala etimologică, n'a putut să producă, odată pus în aplicație, de cât rezultate dezaastroase și să împedice libera dezvoltare a graiului.

Înainte de a constata răspândirea acestei tendențe de uniformizare, să cităm încă acest pasaj din prefața Gramaticii lui Timpea, în care autorul pare a presimți pericolul unei procederi atât de artificiale (p. VI): «Cu greu este și va fi a aduce limba aceasta — cea românească — în curățenie ai originalul ei, adică în limba vechie românească sau rîmlenească; căci de-ar aduce cine-va în curățenie, ar fi tocmai latinească și italienească și cel ce ar învăța românește așa limpede, care nu este Român, cărțile bisericesti nu le ar putea înțelege, nici vorba obștească de acum obișnuită; Românul neînvețat încă socotesc c'ar zice, că-i schimonosești limba părintească».

No vom încerca de a urmări pas cu pas treptata dezvoltare a prezentului latinist, de la întâiele încercări încă timide ale lui Klein-Șincăi până la consecințele extreme din «Tentamen criticum» și până la absolutismul «Dicționarului» și al «Grosariului» academic.

Prima aplicație a principiului de acomodare a prezentului lingvistic cu trecutul originar o face însuși Timpea, când susține în aceeași prefață (p. VIII): «Nici să te miri, iubite cetitoriuile, căci am schimbat sau scurtat unele cuvinte, care până acum într'alt chip s'au răspuns, căci în originalul limbei noastre mai întâi așa s'au răspuns, trăgându-se de la latinește; de pildă *sore* (lat. *sol*) în loc de *soare*, *omeni* (lat. *homines*) nu *oameni*, *duo* (lat. *duo*) nu *doao* și altele».

Această procedere are, cum se vede, un caracter cu totul mecanic. Se șterg particularitățile cele mai marcante,

cari au făcut în cursul secolelor din latina vulgară o idiomă românească și națională, și în loc de a ține seamă de spiritul limbei, se sacrifică evoluțiunea normală unor vederi subiective și eronate. Făcând abstracțiune de toate schimbările și influențele etnice, la cari fusese expusă limba, se trece cu buretele peste întregul acest proces al timpului și se redă graiului o pretinsă formă primordială...

O formă ca *soare* este românească, iar nu latină, și nu poate fi românească de cât exclusiv sub această formă: de la vulgar-latinul *sole* până la româneșul *soare* au trecut secole și a fost cu neputință ea, într'un răstimp atât de îndelungat, o limbă vie să nu se modifice: ea suferi, sub îndoita influență a mediului și a elementului etnic, toate acele schimbări, fatale în evoluțiunea istorică a unei idiome, cari au întipărit limbei române o fisionomie particulară și-i au dat o proprietate individualitate în complexul celorlalte limbi romanice. În singura vorbă *soare* se oglindește o parte din vicisitudinile graiului românesc: în cele 2 modificări, cari o îndepărtează de forma-i inițială, residă caracterul ei propriu național. Cele 2 schimbări fonetice — rotacizarea lui *l* și diftongarea lui *o* — sînt într'adevăr caracteristice pentru limba noastră și necunoscute limbilor surori. Ele cad în epoca de formație a limbei române. În special amplificarea sau refracțiunea lui *o* — ea și a lui *e* în *ea* — contribuie a-i da acea înfățișare a parte cari o deosebesc de restul grupului românice. A zice dar *sole* în loc de *soare*, este a ne întoarce cu secole înapoi și a ne transporta într'un alt mediu climatic; a zice *sore* în loc de *soare*, este a rosti o formă, ce n'a răsunat poate nici odată la auzul poporului român.

Dacă Timpea, după exemplul lui Klein-Șincăi, se mulțumește c'o formă ca *sore*, Iorgovici face, în ale sale «Observații», un pas mai departe în direcțiunea radicalismului latinoman, (p. 18): «Am descoperit, că într'unele vorbe învăluite în groasa negură a necunoștinței regule-

lor gramaticești s'au schimbat unele litere mai moi în mai aspre, precum în loc de *sole* zicem *sore*, pentru *sale* sare, pentru *salire* sărire. *Care schimbare o judec a fi stricătoare limbei noastre*: 1. pentru că așa schimbare a litorelor e împotriva Normei; 2. prin așa schimbare limba s'a mai micuțelat la cuvinte. . . *Nelegiuirile schimbărei acesteia și din înșă limba noastră se arată în vorbele cele composite: de la salire zicem saltare, nu «sartare», de unde înșă pronunția noastră nu rabdă schimbarea sărire din salire.»*

Și aceasta o susține unul din capetele cele mai judicioase ale școlii ardelene, «un linguist și filosof adânc», cum îl califică Papiu-Ilarian. Modificările inevitabile în cursul dezvoltării unei limbi devin niște «schimbări nelegiuite» și întrecă argumentare pornește de la o pretinsă Normă, care se învîrtește într'un cerc vițios perpetuu. Această Normă s'a văzut, că este latina literară, care, la adică vorbind, n'ar fi după dinșii de cât o «veche românească»

II.

Primul filolog ardelean, care pare a poseda idei mai solide despre originea limbei române, o Petru Maior.

În «Dialogul» pentru începutul Românilor între Nepot și Unchiu, dialog, ce figurează în fruntea Lexiconului de la Buda (1825), se elucidează chestiunea: de unde se trage începutul țesăturii limbei, care azi în gura Românilor se aude? La această întrebare Nepotul mai adaugă, că există două păreri: una, că limba românească e limba latină stricăată și scăzută de la floarea limbei latine; cealaltă, că erau două limbi, una grăită de popor și alta de învățați.

Unchiul respinge prima părere — cea admisă de Klein, Șineai, Iorgovici și mai târziu de alții — pe cuvintul că (p. 63): «limba poporului Romanilor celor de demult vecuește până astăzi în gura Românilor noștri.» Dar pe când latina vulgară, transportată în celelalte provincii, s'a alterat prin contact cu popu-

laționi indigeno, în Dacia ea rămase neatinsă, de-oare-ce, după părerea autorului, populațiunea de baștină a fost cu desăvîrșire exterminată, ast-fel că (p. 69): *limba română toată e limba romană, care fu alcătuită de latina poporană.*

Și mai explicit își expune Petru Maior părerile sale în Disertația pentru începutul limbei românești, inserată în a sa «Istorie pentru începutul Românilor în Dacia».

Iată pasajul în chestiune (p. 236): «Limba românească e cea limbă latinească comună, care, pe la începutul sutei a dea, era în gura Romanilor și a tuturor Italianilor. De-oare-ce limba latinească era comună după vremea eșirii Romanilor din Italia la Dachia, cumplete schimbări au mai suferit în Italia, urmează că *limba românească e mai curată limba latină a poporului roman celui vechiu de cât limba italienească cea de acum.»*

Elementul slavon e, cei drept, reprezentat; dar el nu s'a atins de «țesătura limbei românești cea din lontru», și ușor ar fi «de s'ar învoui românii spre cea a scoate cuvintele de la Slavoni și a face curată limba românească».

Petru Maior are meritul necontestat de a fi întrevăzut originea vulgară, iar nu literară, a limbei române. Această vedere justă îl conduce însă la o concluziune din cele mai paradoxale. Pe când pentru predecesorii sei latina literară nu era de cât «o vechie românească», Maior, identificând într'un mod arbitrar limba română cu latina vulgară din epoca Republicei, o consideră pe cea dintâi anterioară evoluțiunii literare și conchide, că româna e mama limbei latine. El împinge această identificare până într'acolo, în cât susține, că Iuliu Cesar vorbea românește cu soldații sei. . .¹

Pe ce bazează însă o asemenea fantastică ecuațiune?

¹ Două-trei exemple formale din vechea latină (ca oinos = unus, dvonus = bonus) arată imensa distanță, ce separă cele două evoluțiuni paralele — sermo urbanus și sermo rusticus — de originea lor comună, de prisca latinitas.

Să relevăm unul singur din argumentele sale, și anume natura articolului definit: postpunerea articolului ar fi preitalică, dar prepunerea-i la Italiani o influență germanică. Emitând această ipotesă, nedemonstrată și nedemonstrabilă, ajunge la concluziunea neașteptată (p. 243): «Măcar că ne am deprins a zice, că limba românească e fiica limbei latine adică cei corecte; totuși, *de vom vrea a grăi oblu, limba românească e mama limbei celei latinești*».

Lucru curios! Toemai această natură caracteristică a articolului românesc, prin originea-i preromană și neitalică, vorbește în contra ipotesii favorite a istoricului, că elementul roman a rămas neatins în noua sa patrie.

Principiul romanității limbei române, departe de a fi fost făcând inițiatorului său, l-a condus la un mod de a vedea diametral opus istoriei și etnologiei.

După P. Maior, ajungem la prima publicațiune lingvistică a răposatului Laurian¹, la *Tentamen criticum*, după Pa-piu Ilarian «cea mai îndrăzneală, cea mai adâncă, cea mai filosofică cercetare de limbă, ce posedă limba română.» Păcat numai că materialele elaborate în această filosofică cercetare aparțin, nu limbei române, ci unei limbi ideale, a cărei gramatică și vocabular autorul se silește a le reconstrui pe cale inductivă.

Autorul atribue limbei române — dacă putem numi ast-fel idioma Tentamenului — același caracter de seculară imobilitate, ce o admitea deja P. Maior. De la secolul al XII-lea, ba chiar din epoca lui Traian, limba n'a încercat vr'o modificare în forma ei (p. LV): «Multo certius est propriam linguam, inde jam a duodecim saeculo (mai jos: a Trajani temporibus) in hodiernum diem, mutatum non esse formam, exceptis barbarismis per commercium cum undique cir-

eumdantibus vicinis nationibus introductis, qui quamquam in ipsam grammaticam formam nullum exercuerint influxum, tamen linguae puritatem sat spurcaverunt.»

Această lipsă de alterațiuni sensibilă rezultă, după Laurian, din analiza dialectului daco-român și macedo-român. Barbarismele din vorbirea zilnică ar dovedi în de ajuns, prin mărginirea lor teritorială, originea lor posterioară. Afară de aceste barbarisme cu o circulațiune mărginită, limba însăși n'ar fi suferit nici o modificare fundamentală. Prin urmare, spre a restabili limba în puritatea și genuitatea ei, trebuie nu numai să oitem toate vorbele străine, fie ele cât de vechi, dar și pe ea însăși s'o reconstruim, așa cum va fi sunat aproximativ în timpul lui Traian sau cel puțin în secolul al XII-lea — cea-ce și face sau cearcă a face autorul. Vrënd a da Europei culte o idee de limba românească, reproduce formula Tatălui-nostru în 4 variante. din cari ne mulțumim a cita prima formulă, cele-lalte fiind aproape identice (p. LVII):

Patre nostru, qui esci in celi, sanctificc-se nome teu; advenia regnu teu; fia voluntatea ta, assico in celo et in terra, pane nostra quotidiana da nobe adie; et remitte nobe debite nostre, assico et noi remittimu a debitori nostri; et nu ne induce in tentatione, vero ne liberu de malu.

Acest specimen de limbă — probabil din secolul XII — a fost obținut prin inducțiune. Ca reconstrucțiunea unei fase dispărute după vederi subiective (varianta se potrivește mai bine cu cea siciliană), specimenul ar avea tot interesul unei curiozități lingvistice, dacă autorul însuși nu și-ar face iluziune, că reproduce, în loc de o limbă pur ideală, un exemplu din «lingua Romana vulgo Valachica». Ca dovadă că o ia drept atare, probează și primele sale exemple sintactice (p. 213): *unu pupillu pectinatu — una sagetta aculita — due vergine petite — patre meu e forte morbosu etc., etc.*

Și aci avem ocaziunea de a constata, că niște principii fecunde și originale,

¹ A. Treb. Lauriani, *Tentamen criticum in originem, derivationem et formam linguae Romanae in utraque Dacia vigentis vulgo Valachicae*. Vindobonae, 1840 (LXXVIII+296). Cf. Schuchardt, *Vocalismus des Vulgärlateins* III, 7-8.

ca reconstruirea prototipurilor și continuitatea dialectală (cf. p. LVIII: dialectul sard formează tranzițiunea la cel spaniol și dialectul piemontes la cel frances), cari abia după două-trei decenii ne întâmpină în lucrările unui Schleicher sau Ascoli, rămân sterile, puse în serviciul unor idei preconceptuate. Cea-ce în scrierile lui Șincai, Iorgovici și Maior era încă o încercare oare-cum sfioasă, o vedem aci aplicată pe o scară întinsă și ridicată la rangul de sistemă. Dar împingând-o până la ultimele consecințe, ea își găsi propria condamnare în rezultatele obținute. Tot urcându-se de la un tip lingvistic la altul, autorul nu simți, că terenul îi scapă și se pomeni ast-foi planând într'o regiune ideală, care nu mai avea cu cea reală de cât o analogie aproape imperceptibilă.

Cipariu, prin vastele sale cunoștințe mai ales în domeniul literar al trecutului, poate fi considerat ca reprezentantul prin excelență al etimologismului. El i-a imprimat o nouă direcțiune și a inaugurat studiul istoric al limbei noastre prin cercetarea amăruntă a monumentelor graiului. Dar, rămas străin de progresele lingvistice ale secolului, el a luat sub patronagiul său teoriile vechei filologii, care recunoaște gramaticului autoritatea de a întreprinde o restaurare formală și lexicală a limbei naționali. În loc de a vedea în limbă opera inconștientă a naturii umane, care nu poate fi radical modificată de cât odată cu firea însăși a națiunii. Cipariu împărtășește credința secolului al XVIII-lea despre o perfecționare gramaticul o zărește într'un trecut mai mult sau mai puțin îndepărtat.

S'a văzut, că pentru Laurian punctul de plecare începe cu secole înainte de aparițiunea primelor monumente literare; Cipariu pornește de la însiși aceste monumente și caută a reda formelor actuale înfățișarea lor arhaică și uniformă. «*A reduce limba la una forma mai omogenă, mai primitivă*»: iată principiul suprem al acestei tendențe. Pentru dînsa acțiunea continuă a timpului, a progresului asupra transformărilor limbei este

ca și cum n'ar exista. Influența seculară a elementului etnic trebuie să dispară înaintea voinței energice a gramaticului «de a reînsofleți mortale, uitatele, parsitele forme, cuvinte și semnări; a lepăda slovenisme . . . și în locul lor a plouă cu termeni luați, când alte fântăne ne vor lipsi, dein dialecte romane, a togmi cele împromutate dupe formele și exemplele, ce ne înfaciesiază structura limbei, iar nu dupe liusioritatea buzelor, dupe placutul orechiilor!»

C'un cuvînt, gramaticul devine cea mai înaltă autoritate, care decide în ultima instanță și cu o severă rigurositate, ce-i bun și ce-i rău în materie de limbă. Nimic nu poate rezista unei asemenea jurisdicțiuni: nici evoluțiunea normală și inconștientă a graiului, nici progresele culturii, nici exemplul marilor scriitori. Formele moderne neaoș românești, mai mlădioase și mai sonore, apar în ochii sei ca contrare structurii limbei: lui îi trebuie forme copeno și greoaie, iar nu cele ușoare la rostire și plăcute la auz. Pironit în făgașele trecutului, gramaticul, împovărat de edițiune, devine incapabil de a aprea progresele actualității.

Cipariu, după Petru Maior, și în opozițiune cu gramaticii anteriori, are meritul de a fi accentuat originea vulgară a limbei noastre. El emite cu această ocaziune părerea, că limba română ar fi de origine mai veche de cât cea latină (p. 82): «Noi nu putem suferi să ne zică, că limba noastră s'a schimbat sau corupt din latină, când după dreptate se cădea a zice, că latina s'a schimbat depărtându-se de la *formele vechi latine, cari sînt și ale noastre*, și apropiându-se către cele grecești» (cf. p. 160).

Exagerările etimologice ale predecesorilor sei, mai ales ale autorilor Lexiconului de la Buda, găsesc într'insul un apreațiator drept și sever, care ridică o energică protestare în contra acelor procederi excesive, ce amenințau a compromite serioșitatea învățăților noștri înaintea areopagului științei occidentale (p. 233): «Când latinomanii veniră la

derivarea etimologică din limba latină cu cele cumnate, se feceră de risullumii literate și al străinilor chiar și celor mai moderați, cari le replicară, că Românii nău au destulă cunoștință de principiile filologice, sau că le lipsește simțul : istorico-moral. Asertele lor, derivând *slava* mai bine din *salva* al Latinilor de cât să recunoască, că e curat slovenesc, și că imperatorii Romanilor au vorbit chiar românește către legiunile romane, se părură în ochii învățaților Europei ea o bătaie de joc de toată istoria și filologia clasică.»

Nimic nu poate dovedi mai bine sterilitatea etimologismului de cât această muncă fără preget a unui Cipariu. Gramatica, în care el depuse rezultatul îndelungei sale activități, a fost uitată a doua zi după aparițiunea ei¹. Când părerile trecute fură sistematisate și prezentate sub o formă dogmatică, atunci eși le iveală contrastul între teoriile expuse și știința secolului și reacțiunea deveni iresistibilă. Dar din acest naufragiu al ideilor subiective, una singură va persista și va constitui gloria viitoare a ilustrului filolog: aprofundarea limbei actuali prin studiiu minuțios al faselor trecutului. Și din acest punct de vedere «Principiile de limbă» (1866), ca și «Analetele literare» (1858), prin bogăția informațiunilor și absența ori-cărui dogmatism, au exercitat o acțiune fecundă asupra evoluțiunii filologiei române.

În același timp, când Cipariu codifica în opera-i gramaticală principiile etimologismului în privința formelor limbei, alți doi reprezentanți ai acestei școale întreprinseră și duseră grabnic la capăt codificarea materialului ei lexical. Principiile erau și mai riguroase, și mai absolute.

Într'adevăr, cu greu s'ar putea găsi aiurea un exemplu analog de grandioasă

¹ *Gramatica limbei române*, vol. I (Analitica) 1889. II (Sintetica) 1877 și un Supliment la partea sintetică (Despre limba română) 1878. Despre primul volum cf. amărunțita recenziune a d-lui Burla în *Convorbiri Literare* V (1871), 12 urm.

rătăcire¹. Autorii, cari luară asupra-și această uriașă întreprindere, erau negreșit departe de a presimți, că, împingând subiectivismul până la ultimele sa limite, vor aduce, mai mult de cât toate combaterile adversarilor lor, prăbusirea întregului edificiu, la a cărui înălțare munceau d'aproape o sută de ani atâția bărbați vrednici de laudă. Cea-ce n'au reușit a face protestările în numele științei și conștiinței, au săvârșit-o ea prin *farmec* Dicționarul și Glosariul Societății academice.

Când aproape întregul avut intelectual al poporului s'a văzut pus la index în numele unui pretins purism și când vorbelor pline de viață și de simțire li se substituî niște aglomerate de sonori, ce nu vorbeau nici minții nici inimei, se putu crede un moment, că o asemenea rătăcire va avea cele mai grave urmări. Dar concepțiunea era atât de unilaterală și forma, sub care ea fu prezentată națiunii, atât de bizară, în cât serioșitatea cea mai înaltă capătă o înfațișare hazlie și printre rindurile celor două groase volume pari a întrevecea mutra zimbuitoare a lui Pepelea, care aruncă un vël de crudă ironie asupra plăzmuirilor artificiale și asupra întregului acest arsenal de enunțțiuni pedantescă.

Arma teribilă a ironiei a dat lovitura de grație școalei etimologice. Rătăcirea seculară, care coprinsese mințele cele mai harnice ale învățaților ardeleni, a căzut coplesită sub povara propriei sale exagerațiuni.

¹ Nici-unul din Dicționarele anterioare, publicate de Academii naționale, ori cât de unilaterale s'ă fi fost ele în alegerea materialelor literare, nu s'a abătut într'atâta de la usul comun, de la limba existentă: *Vocabulario della Crusca* (1612) merge cu preferența pentru limba arhaică până a exclude din prima-i edițiune pe Tasso, dar extremul ei purism respecta fondul limbei: *Dictionnaire de l'Académie française* (1694) urmărește negreșit un «beau français», dar tinde a oferi «un ensemble à peu près définitif de notre vocabulaire, de nos locutions, de nos tours, d'après la pratique commune. . .» Nu mai vorbim de *Diccionario de la lengua castellana* (1626), care pare a realiza tipul cel mai perfect al unei opere colective de asemenea natură.

Dacă acțiunea etimologismului s'a consumat pentru tot d'a-una dincoace de Carpați, el continuă a exercita rigore sale în locu-i de baștină în Transilvania. Afară de puține excepțiuni, el se oglindește încă în stilul cărturarilor ardeleni; dar acolo el nu s'a mărginit numai asupra societății culte din orașe, ci s'a întins ca o pecingine așa că dascălul de la țeară și preotul din sat își aștern ideile într'o limbă străină prin concepțiunea și forma i de adevărata fire a graiului național.

Cea-ce a contribuit mai ales la această tristă stare de lucruri este stilul macaronic al ziarelor și al revistelor din Ardeal, asupra căruia s'a atras în diferite rînduri atențiunea ca asupra unui pericol, ce amenință individualitatea însăși a națiunii. Dar și acolo trebuie să recunoaștem simptomele unei ameliorări lente și inevitabile și timpul nu este departe, când etimologismul își va fi trăit traiul chiar și în contra i de provenință și de expansiune.

Lazăr Șăineanu.

RANA VINDECATĂ.

(Nuvelă)

I.

Cu puțin în urma sunării clopotelor bisericești de prânz, apăru o trăsură ușoară în curtea grădinei; pe dată ce ajunse în fața terasului ornamentat se scobori din'ransa un mosafir neașteptat dar bine văzut fiind-că stăpânul casei care sta tocmai pe teras — întinsă dreapta sa cu cuvintele — Bun venit doctore! încă taman de vreme.

— Asta e semnul că știu bine când prânzeșc în castelul din Bereg, fu răspunsul sositului cu bună dispozițiune — ear vizitiul meu va primi un bun cadon fiind-că m'o adus într'o o oră din Szentgyörgy până aci.

— Ah, d-l Doctor vine din Szentgyörgy? apăru din dosul seu o voce dulce al unei dame tinere, care tocmai la schimbarea ultimelor cuvinte apăru pe terasă.

— Bună dimeneață — adică ne mai fiind în Szentgyörgy, bună ziua baroneasă! respunse Doctorul întorcându-se și întinzându-și mâna — așa este d'acolo viu și acolo fiind încă bună dimineață ear Iaques dând numai la ora unu lunch-ul, am văzut de mai bine a nu aștepta găsea pe varză și a intra aci pentru o supă caldă în societate veselă.

— Foarte bine ați făcut; dar spuneți s'a întâmplat ceva nou în Szentgyörgy?

— Grozav de mult — dar nu vă speriați căci numai comornica profesiei suferă de migrenă. Cacadon-ul de câteva zile nu mănâncă și bietul micu, Presto are friguri, alt-ceva grav nu este.

— Cine este acel mic Presto? întreba cu o voce gingasă stăpâna casei.

— Oh acela e o persoană foarte însemnată, un nedespărțibil conductor al contesei; pe care l-a adus cu sine din Neapole și de acea sub clima noastră recuroasă tremură în tot-deauna simțitorul domnisor în tocmai ca «Toma sermanul» în Regele Lear; trebuie dar să-i prescribeze o mantă mai caldă.

— Ah, micul ogar italian, cel mai nou favorit — respunse rîzînd frumoasa damă — îl cunosc deja fiind-că la adus cu sine Melanio când mi a făcut vizită. D-le Doctor vei avea bună voință a mă conduce în sofragerie?

— Tot în sofrageria de vară? întreba micul om oferindu-și brațul în acel interval (pe lîngă corpul înalt și slab al baronesei se piti și mai bine.)

— De ce nu? În zilele aceste frumoase ale lui Octombrie pentru ce să începem deja lunga viață de carnă?

— Soția mea nu se despărțește ușor de florile sale; și după cum se vede și ele se întristează în presimțirea despărțirii, fu răspunsul bărbatului arătând în acelaș timp Dahlia vestejitoara și grupele de Fuchsie printre cari treceau pe frumosul drum în sofrageria de vară. Această ora cea din urma odae din aripa stângă a frumoasei clădiri; de unde cate-va trepte conduceau vara în frumoasa grădină cu flori.

Trei tacămuri ale mesei fură ocupate și conversația merse mai departe.

Doctorul era foarte vesel și vorbitor ca cum putem găsi mulți mai ales printre Doctorii săteni, cari nu sunt așa ocupați ca cei orașeni, cărora graba afacerilor serioase nu le prea permite a vorbi mult afară din timpul sacrificat pentru vizita; din această cauză sunt mai fuduli și în proporție mai reci, nu ca acel sătean care vine și atunci când nu e chemat și ca amic de casă și bine văzut la toți.

— Printre aceștii Doctorul nostru fuse cel mai popular în județ, știința și practica lui sta tocmai în așa bună veste ca și persoana lui și cu plină încredere se apropiau toți de dânsul pentru ai cere sfaturi. Serios în timpuri serioase, vesel în petreceri, sosirea lui aducea raze luminoase în casele întunecate și dacă nu venea ca Doctor umplea casa cu cuvinte comice.

— Ei Doctore, îmi închipuiesc ce viață sgomotoasă e în castelul din Szentgyörgy? întrebă rizând stăpânul casei.

— Toate stau pe virfuri acolo, respectabilul meu prietin, casa plină cu mosafiri așa că nici în «Hotel des Princes» nu e mișcarea mai mare și viață mai veselă căci acolo lipsește sunetul goanei de vânători, înhămarea cailor și lătratul ogarilor cea ce prefăce totu Szentgyörgy-ul într'un adevărat «Melton». În apartamentele de josu cale rufe comornicele de cu dimineață până seară și servitorii glumescu cu servitoarele, Jaques bucătarul francez d'abia poate să 'si ție

autoritatea față cu ei. Toate acestea numai în formă de șoptire se aude în regiunile mai înalte ale odăilor splendide și apartamente comode unde cuvântul principal e veselia. Dar d-voastră cunoașteți castelul din Szentgyörgy știți ce a fost ordinea și ce s'a făcut în urma jumătății de milion care s'a întrebuițat pentru renovarea ei.

— Câte-va luni în 'nainte am făcut o plimbare cu Leona până acolo în trăsura ca să vedem pregătirea paradisului; respunse stăpânul casei, minunata clădire era deja terminată dar casa era încă plină cu meseriasi cari se grăbeau cu auritul și mobilatul odăilor ca până la sosirea familiei din străinătate să stea toate în plină pompă. Eu m'am scoborit jos în grajduri ca să ved ogari și caii de vânătoare sosiți din Englitera.

— Și în intervalul cât Lajos a observat necesarele sportului eu am dat o privire asupra mobilărei saloanelor cu frumoasele obiecte bizantine pe urmă apartamentul Melaniei și sala pentru Teatru care fuse tocmai atunci în executatului decorațiunelor de unde intendantul casei ma condus în sala florilor care ocupa partea din față al apartamentelor de jos. În acel timp o aranjau și această și în prezenta mea au adus două Arancare magnifice.

— Sala această de flori — preluă cuvântul Doctorul — este acuma în tocmai ca o pădure pe malul Ganges-ului, omul ar crede aproape că apare din trin'sa niște ochi de tigru verzi, s'au că să ridică din exoticele tufișe un cap de serpe. Eri Duminică toată societatea a fost la prințul și seara în grupe pictorale de trăsuri și călări s'au întors cu făclie, ăștăzi în 'nainte prânzului mai mulți s'au dus în grădina fațanilor unde profesa Irma ca o frumoasă viziune a înpușcat un Fațan, cu toate că la aridicarea coșului puștii și a închis omli ochi; pentru după prânz s'a organizat un concurs de 5 bărci pe lac dacă însă timpul va rămâne favorabil, mâine va sosi prințul din Vașvár cu mosafirii lui împreună și nu cu mult în urmă va începe repeti-

tițiunile pentru comica piesă franceză cu mascari din timpul petrecut sub Ludovic al XIV-lea.

— Și într'adevăr Melanie va juca rolul gamei de onoare, întrebă cu veselie baroneasa ?

— Nu contesa Julio pēna intr'atūta dorește această rolă, că inimca sa stēpāna de casă a cedato dēnsei, car dēnsa s'a mulțumit cu mai mica rolă a Princesei; altminterea s'au întimplat și mai multe schimbări: Conte Szentgyörgyi inloc se dea pe ambasadorul șpaniol va fi suflez și în fina rolă al diplomatului va apare Baronul Kisteleki Béla.

— Kisteleki Béla ? — de când o aci ? întrebă cu adevărată surprindere stēpānului casei.

— Din Paris unde a plecat după revoluție, s'a reintors de două luni și de o săptămēnă petrece în Szentgyörgy; — respunse Doctorul a cărui atențiune nu a uitat a observa că reamintirea numelui produce o impresiune și mai mare pe a treia persoană din societatea lor, fiind-că pe frumoasa ei figură a apărut o roșiata carmină care a rușinat roșiata cea naturală de coloaarea mărului, pe care din cauza emoțiunei s'a grăbit a o ascunde cu gesticulațiunea mâinilor.

— Baronul Béla — continuă vorbărețul Doctor, este inima întregii societăți, dīnsul propune, arangiază și poruncește; pregătește programe pentru distrațiunii prin cari reusește a face cele mai mari surprinderi; car din bunile idei nu mai ese; de eu dimineață până seara o dispus bine, cântă, vorbește, dansează și pe odată se află și în trei părți; abia i a pierdut sau câștigat la cărți într'un minut câte-va bucăți de aur în minutul cel l'alt face deja curte damelor, pē dată dispare apare eară și îl vedem stând pe acel pedestar care este preparat pontru statua lui «Apollo» care încă nu a sosit din München; — cu un cuvēt e cel mai iubit mosafir cărui lângă veselul caracter îi lipsește numai un venit de vreo două sute de mii fiiorini anual.

— Și cine se află încă în Szentgyörgy? întrebă numai de aceea ca să deă conversațiunei alt isvor baroneasa, după a cui figură în acel timp a dispărut neobijnuita roșiata.

— Afāra din cei amintiți se mai află acolo și contesa Adèle cu ambele fice ale sale; contele Zāgonyi cu gentila sa soție și cu planizările lui de cai ferate; Contele Litkey șeful croitorilor de mode noi; Baronul Konez afectatul politizator; Kartay, care este convins că daca vorbește nemțește și despre cai urmează bonton-ul; profesorul Lobar care desprețuiește scriitori și degradează sentenția publică la care dānsul ține mult și cheltuește pentru literatură cu mult mai mult ca ceilalți; afară din susnumiți sunt încă căți-va Béla, Gyula și Géza cari s'au așezatu în castel locuințele lor de garcon.

— Vēnētoarele s'au început deja ? fu simpla întrebare al stēpunului casei.

— Câte-va experiențe în aceste uscate zile ale lui octobrie au eșit rēu, și așa bărbații șportului aștept ploie brumă sau ceață, ori sosirea bătrānului baron. Cu începere dela ziua lui Hubertus de șeasē ori vor vēna pe săptămāni.

Sfīnțirea castelului și al capelei noă e fixată pentru dimineața zilei lui Hubertus, ear de aci în 'nainte va rămāna încă două săptămāni împreune societatea a căror viață urmează cuvintele lui Heine: «Lauter Plaisir und Freuden.»

— Ei draga mea Leona, noi când să trecem în Szentgyörgy spre a ne lua partea din nenumeroasele distrațiuni ? întreba bărbatul cu o voce liniștită.

— După ce se va despărți ceata de mosafiri și eu cu draga mea Melanie, pe care de căți-va ani așa puțin am vēzut-oi putea fi liniștită și singură — respunse Leona după ce 'și aridică ochii cei albaștri după cămin in a cărui față urma restul conversațiunei spre bărbatul sou.

(Va urma.)

(Din ungurește.)

Carol Bérczy.

POESII POPORALE.

Fă-mă Doamne ce mi face,
Fă-mă cuc ca pasărea,
Crâjmăriță 'n Italia!
Să crâjmăresc vin și bere,
La cătane¹ tinerele,
Ce deacuma prind a mere.

Bat bărbații câmpurile,
Nevestele crâjmele.
Vin bărbați cu plugu-n sat,
Nevestele zac pe pat.
Bărbatul de om cuminte,
Nu ști boi a desjuga,
Ori la pop' a alerga?
Unde vęd, că popa vine,
De trei ori boala pe mine.
Unde vęd pe popă-n casă,
De trei ori boala m'apasă.
Bărbat, bărbătuțul meu!
Dute tu la făgădău²
Și-m ad'o cupă de vin,
Să fie feria deplin.
Pune plosca lêngă cap,
Când voi geme, să mai trag.
Trage masa lêngă pat!
Și-m tai-o strujă de pită
Nici îngustă, nice lată:
Să stăe nerăzîmată.

*

— Poenar de pe hinteu³,
N'ai vęzut drăguțul meu?
— Ba eu poate l-am vęzut,
Bine nu l-am cunoscut.
În degete cu inele,
Adăpa două vișele.
În picioare cu opinci,
Adăpa două juninci.

*

¹ soldat (ung. *katona*)

² birt (ung. *fogadó*.)

³ carță (ung. *hintó*.)

Preste vęrv, preste opcină,
Este-o creangă de cetină,
Suffă vęntul ș'o clătină,
Din vęrv până-n rădăcină.
Nu-i de vina crenguți,
Că-i de vina măicuți,
Că nu mă las' a iubi,
Cu cine m'oi potrivi.
Nu mă lasă să iubesc,
Cu cine mă potrivesc.
Nici îs pleavă de ovės,
Ce-am iubit, să mai iubesc.
Nici îs pleavă de sęcară,
Ce-am iubit, să iubesc eară.

*

Luncă, luncă vale-adăncă!
Lupii din mine mânâncă.
Nu lăsa, să mă mânânce,
Că din mine-i carnea dulce.
Dulce-i carnea, ca de pui,
Pe sama uritului. —
Dulce-i carnea, ca de miel,
Pe sama unui mișel.
Dulce-i carnea, ca de capră,
Pe sama unui de treabă.

*

Uiu-iu! găină smultă,
Popa-n gură ți-să uită.
Preuteasa te-ar mânca,
Numai de te-ar căpeta.
Găina cât a trăit,
Tot așa sa cărcăit:
Să capete bani de argint,
Că de-aramă,
Nu-s de samă.

*

Cine m'o luat cătană,
Nare ce-ș mai da pomană,
Că pomana și-o dat,

Când cătană m'o luat.
Și pomana ș'o făcut
De când m'o luat recrut.

*

F.... morții cui și cui? *ca!*
F.... morții neamțului;
Că m'o coborît din munte,
Și mi-o tăieat përu-n frunte,
M'o țipat între recrute,
Și în șirul de 'nainte,
Unde-i focul mai ferbinte.
Și în șirul din mijloc,
Unde da pară și foc.
Și în șirul de 'napoi,
Unde să bat doi cu doi,
Și noi mândră amëndoi.

*

Pentru pușca cu oțele *ca!*
Te-am lăsat mândră cu jale.
Pentru pușca cu argint,
Te-am lăsat mândră plângând.
Mândră, eu nu te-oi uita!
Că de-a fi vr'o pace-n țară,
Eu acas' oi veni eară.
E'r de-a fi vr'o rëntate,
M'oi lipi lêng' o cetate,
Și ț'oi scrie ție carte:
Nu voi scrie cu cerneală
Să-ți fie lumea amară;
Scrie-oi cu lăcrămele,
Că de-acelea-s puțintele.

Vasile Rebrean.

ȘOIMUȘENII CA FILOLOGI.

BCU Cluj / Central University Library Cluj
(Vremea de pre urmă.)

Judecata de pre urmă s'e apropiă.
Ce zice Sfta Scriptură? «S'e vor arăta
semne . . . va veni Antichrist cu apos-
tolii sei . . . apele s'e vor întoarce . . .
plugarul va fi filolog și filologul va fi
plugar . . . camenii s'e vor lăpăda de
măiestriile lor și s'e vor apuca de lucruri
la cari nu pricep . . .» etc.

Aceasta vreme iată a sosit. Anti-
christ (Lucaciu) ne bate la poartă, apos-
tolii lui s'e sporesc, ca p . . . ; oamenii
s'e lăpăda de meșteșugul lor.

O dovada neresturnabilă ne dau
Șoimușenii prin epistola lor adresată
nouă. Iată'o :

Mult onorate Domnuule!

Pentru publicațiunile murdare (no-no! care s'e
fie acele!) îndreptate la adresa Șoimușenilor (apoi
nu-i atâta murdărie în lume de care să nu fie dem-
ni șoimușenii lăsându-s'e de legea lor pentru fapta
privată a unui om ticălos) și a scumpului (drept
aveți, mulți bani de intenții a mâncat și mult a
stors opinea până a putut deveni dintr'un calic om
bogat și apostol) nostru martir național (nu-l rec-
lămăm de la Șoimușeni, d'acești martiri s'e află sub
tot gardul) Dr. Lucaciu, ce a apărut în revista po-

reclită socială-știentifică-literară Ungaria nr. 3. din
noembrie 1892, redactată de mult onorat (n'avem
lipsă de cinstea Dvoastre) Dta, care ești profesor
de limba și literatura română la unul pin cele mai
înalte înștitute din patrie, de și nu știi limba româ-
nă (noi o-am supt cu țifa mamei, șoimușenii poate
o-a supt de la lupoci, pentru aceia o știu mai bine)
cum s'e recere dela un om ce pretinde a s'e numi
literat (n'am pretins nici odată, mai ales nu dela
Șoimușeni) român, și pentru ca prin publicațiunile
Dtale necualificate, (ba sunt cualificate, sunt socia-
le-știentifice-literare), nu aduci nici un folos neamu-
lui românesc (sunt îndestulit că nu fac pagubă; fo-
losească neamului românesc numai «apostolii», «mar-
tirii» rincezi de bogați, pentru cari românașii umblă
desculți) de cât numai prostituez literatura română
înaintea lumii culte. (Șoimușenii oare știu încătrău
cade lumea cultă? Bade Samoilă, știi Dta ce-i proș-
tituția? Ai grije de nevastă!)

Subscriții ca plugari (nu mult poți avea de
arat bade Dumitru!), ca oameni care avem puțină
cunoștință (așa-i) din scriere și ceteră, numai din
cât am învățat în școala noastră din sat (ve îndru-
măm la articolul mai de sus a dlui Vlăhuța, apoi
veți uita în oglindă. Cu știința căpătată în sat în sat
s'e remână omul; acela care cu știința căpătată din
sat vrea s'e rës toarne lumea, face ca capra lui ba-
dea Samoilă din Șoimuș, care cu capul lovindu-o a
vrut s'e rës toarne stâncă; capra s'e depărtează cu

cap spart, stâncă rămâne), ne luăm cutezanță (ba încă mare cutezanță) de a te provoca ca să binevoești a te infățișa cu noi în decursul lunei Ianuar 1893 în orașul Săseșc. Bistrița în sala cea mare a Otelului cetății *la una dispută (!) limbistică (!) românească*. (Cum îi mutul mai voinic! Sum spăriet! Vai de mine!).

Cu care ocaziune noi îți vom pune trei (!) întrebări (ca din poveste), din limba română și anume chiar din cuprinsul revistei Dtale Ungaria nr. 3. din Noembrie 1892, la care întrebări, dacă Dta ca profesor de limba și literatura română vei răspunde cu esacitate (nu se poate) noi primim de a suporta toate spesele ce vei avea cu aceasta afacere (doară și Dvoastră aspirați la colecte naționale?), iar venitul curat ce va rezulta din vânzarea (pentru bani nu mă arăt), — biletelor pentru publicul interesant de aceasta afacere ne învoim ca să fie donat de Dta pe sama Kulturegyletului din Cluj (ba pe sama apostolului Raț pentru restaurarea 3 ferestrelor).

La cazul însă când Dta nu ai putea (nu, nici decum) răspunde la întrebările ce ți-le-am pune noi, atunci se te supui la următoarea pedeapsă (no, să o vedem înțelepțiunea Șoimușenilor!):

1) Să fii internat pe spesele Dtale proprii pe 10 zile în casa nebunilor. (Ba așa fi vrednic să fii internat pentru tot-deauna, dacă așa sta în vorbă cu badea Samoilă — în treburi limbistice.)

2) Să renunți de a te mai numi român și de a scrie românește (Pagubă ar fi . . . dacă sum prost, nu știu românește, etc. și tot scriu, apoi atunci bună armă pot avea inimicii mei în mână în contra mea, dacă n'ăși scrie mai mult arma ar cădea din mânalor.)

3) Venitul curat ce va încurge de la aceasta dispută (de bună samă am avea mare public!) publică să fie menit scoalei române din Șoimuș. (Ba ar trebui dați «apostolului» Lucașiu să-i introducă în rubricile banilor de intențiuă!)

Deci bine voiește a ne răspunde cât mai îngrabă (în ruptul capului) prin una epistolă (n'am 5 cr. pentru Șoimușeni), iar nu în revista Dtale pe care declarăm că nu voim mai mult a o ceti (pagubă ar fi se o spurcați), pentru-că un om de omenie (mai ales dacă-i de omenie, îi plugar cu puțină știință) se îngreșoază de prostiile cuprinsă în ea (De bună-samă de greață ați căpătat lingoare, și fiind duși, în asta stare v'ăți lăpădat de legea strămoșilor!) că așa să pntem face pregătirile de lipsă. Cu toată stima:

Șoimuș la 17/12 1892

Samoila Luca m. p.

Vasile Bociu m. p.

Dumitru Iliac m. p.

plugari români.

Nouș ni drag copilul dacă-i copil, prostul dacă-i prost, filosoful dacă-i filosof și plugarul dacă-i plugar. Nu ne place pruncul dacă vrea să se vadă bărbat, prostul dacă-i filosof, filosoful dacă-i prost și plugarul dacă-i filolog. Sutor no ultra . . .!

Să nu mergem la Bistrița. Recunoaștem: Sunt trei întrebări, la cari cu corectitatea lui badea Samoilă nu am putea răspunde. Inșă noi avem trei mii de întrebări la cari badea Samoilă, badea Dumitru și badea Vasilie s'ar înholba unul la altul. Eu sum profesor, badea Samoilă și soții sunt plugari. Rëndul lucrurilor ar fi eu să întreb. Veniți dară la Cluj și dacă le aveți atestatele cuvicioasă ca să puteți ajunge înaintea mea apoi ne putem lovi la olaltă.

Da, așa fi demn să intru în casa nebunilor, dacă așa sta în vorbă cu badea Samoilă în treburi filologice. Șoimușenii însă după faptele lor necondiționat pot intra între nenorociții Sibiului, mai ales acel om cu reverendă, sau cu pantaloni, sub acărui scrisoare 'și-au iscălit plugarii numele, după acărui sfat au iscălit epistola și s'au lăpădat de legea strămoșească pentru treaba personală a unui om ticălos. Nu plugarii Șoimușeni sunt de vină, acești oameni nu pot fi într'atăta de proști, ci cel cu condeiu ar fi demn de derocș. Pagubă că nuiaua a trecut din modă!

În Șoimuș esistă oare-care ființă care știința, ce o are, nu a căpătat-o din sat; acest om îi folosește pre biciții Șoimușeni ca pre niște capre; îi tunde, îi mulge, îi scarmână în numele «națiunei». Sermana națiune! Acest sarlatan politic, cu soții sei de prin alte sate, ar trebui încrestați la nas, ca prondenții de tron la moldoveni.

Grig. Moldovan.

TREBURI APOSTOLICEȘTI.

Sërmanul Negruț, fiă-i țerina ușoară și memoria la Căsălțeni bine-cuvântată, dac' ar fi fost tot-odată om bun la

gură, ar streluci între «apostolii» nostri naționali! Inșă el a fondat și susținut în Gherla numai o cancelarie, a tipărit căr-

ți și banii pentru intențiunii i-a cheltuit după plac. Lucaciu încă 'și are căcoleria sa în Șișești, nu tipărește cărți, ci vinde oamenilor bosconii, leacuri, formule de telegrame, de articlii după cari oamenii pot deveni «apostoli» naționali. Dintre formulole apostolicești și telegrame comunicăm câteva :

«Jurații de la curtea din Dobrițin au fost plătiți ca să-l judece pre apostolul nostru național. Precub, Tifor și Alexa vizitei la jurații din Dobrițin, au vezut banii. Barbarie ungurească ! Românule până când vei suferi ?!»

«Judecătorile ungurești nu fac alta de-cât belesc românii. Alesandru lui Petru, Ana lui Grigoraș și Iuonaș lui Avram stau beliți, spânzurați pe răchita lui Paprikás ungurul din Fodorháza. Românule la furci ! Nu te lăsa !»

«Martirule, apostolule ! Vă salutăm ! a ungu-rilor infamie nu-ți strică. Simțim cu tine. Ungurul trebuie spânzurat ca să viezi, tu, scumpe bărbate providențial.»

«Apostolule ! Ai stat ca ș'o stâncă. Obrăznicia judecătorilor ungurești e demascată. Au fost plătiți ca să te judece pre tine, Dumnezeuul românilor !»

Și așa mai departe. Care voește să fiă martir, apostol, cumpere numai d'aceste obicete de la cancelaria din Șișești. Cine vrea să fure și să nu fiă aflat, pedepsit, cumpere numai *unsoare națională* d'aici, apoi nu se teamă. Dacă își va unge trupul cu ea, va simți îndată căldura mantetului național, care îl va acoperi și nu-l va cerceta nimene. Îi vor sosi telegrame dola preoți și sfințiți, dela cei din Șoimuș și Șișești, și 'ndată va deveni apostol.

*

Unul dintre apostolii nostri a călătorit la București cu pasaport falsificat. Cercetarea criminală e introdusă. Această treabă e cam serioasă. N'avem cunoștință despre atari manipulațiuni la apostolii trecutului. Buni sunt pentru noi și așa. Dacă s'ar judeca bărbatul cu pasaportul falsificat, îi vor sosi telegrame dela păduchii naționali, cam așa :

«Apostolule ! Ai călătorit la București, — unguirii ți-au falsificat pasaportul ca să te prindă. Al nostru ești tu ! Cu tine ținem. Unul pentru toți, toți pentru unul !»

«Bărbatule providențial ! Cu dreptatea falsifi-

cată în mână te au doborit. Nu te teme. Ești numai afară, tot apostol vei fi între noi. Vai de acela care îi curat la inimă și suflet, că acela nu va vedea fața lui Dumnezeu !»

*

Cerșitorii, apostolii naționali pre stradele Bucureștilor au primit ofrande, milă și alte lucruri suuătoare. În orașul Bucureștilor numai un om s'a aflat, care în butul regimului și a regelui i-a uspatat : *G. Vernescu*, pretendent de tron, fost ministru, cel mai avut, dar cel mai sgarăcit boier în toată România. La anul 1877—8, când armata română se lupta ea leul și țara aștepta jertfe dela cetățeni, dl *Vernescu*, moscovit de simt, n'a jertfit nici o păală pe altarul patriei. Căii 'și-i vindea cu prețuri îndoite pentru armata romană. Astăzi jertfește pe altarul apostolilor nostri mulți pui, găște și curcani, caș și vinars. Ani de zile va plânge după atâta pagubă ; ai nostri oameni mânâncă, și beau cam bine ; însă lui Catargiu i-a făcut o neplăcere și el e îndes ulit. Dacă Vernescu ar fi fost la cărmă, cu sbiciu i-ar fi alungat apostolii peste hotar.

România s'eracă poate fi în oameni. Dacă un Lucaciu etc. e om mare acolo, vai de ea !

*

Precum auzim Șișeștenii, fiind Lucaciu în România, au mulți vindici. Să imbulzesc oamenii în sat, la casa apostolului. Curatorul pentru bani arată patul apostolului unde doarme ; masa, la care a scris «invitarea» monumentală, pentru care a fost judecat ; cassa în care s'au păstrat banii de intențiunii ; biserica pentru «unitatea românilor» și băta cu care Lucaciu l'a lovit în cap pre vlădicul Sabo. Șișeștenii, precum auzim, recurg la «colectă națională» pentru redicarea unui monument colosal în locul unde i-a sfătuit pre Șoimușoni și Șișeșteni ca să treacă la nouiro.

Dacă Lucaciu va sosi din România, trei hărmăsari orbi și știopi vor porni cu el cătră raii.

Crix-Crax.

BIBLIOGRAFIE.

Baudion de Manz: Recherches sur les actions du brome, du chlore et du soufre sur le fluorène. Genève. 1892.

Dr. Ludovic Fiala: Reminiscențe din rebelul româno-ruso-tureu al anului 1877. București. 1892.

POSTA REDACȚIUNEI.

— *Brașov*. Gazeta gătând cu cehii s'a apucat de metropolia Blajului. Sunt esistențe acărora chemare nu e cunoscută oamenilor. Gazeta ca coștiugul lui Mahomet între ceriu și pământ; nici cu programul sibian nici fără el, nici cu mitropolia nici fără ea; nici cald nici rece, nici cu convingere nici fără convingere: cum e mutul mai voinic.

R. S'a espedit.

D. A. *Budapesta*. Prețul Revistei pe an 6 fl. Așteptăm suma restantă.

Unui prunc, care ar voi să se facă «apostol» național. Adresează-te la cancelaria lui Negruț din Gherla transportată la Șişești. După depunerea să-lariului cuvenit vei primi informațiuni îndestulitoare. Apoi vei căpăta dreptul d'a primi «ofrande naționale», pe toată viața vei fi fericit!

C. C. *Sibiu*. Așteptați numai. În numărul venitor se vor scărmana acei popi sfințiți, cari se bat cu sfta evangeliă dimpreună cu popa dracului din Șişești.

Samoilă Luca și Soșilor, Șoimuș. După-ce n'aveți de lucru și v'il stricați capul cu întrebări și ghicituri, din găzdușag vă pui patru întrebări spre deslegare:

I. Pentru-ce nu fată vaca odată doi viței?

II. Oul pentru ce-i galbîn din lăuntru și alb din afară?

III. Ousele necocoșite pentru ce nu ne dau pui?

IV. Ce ați dori mai bine: a fi taur belit în Viena, sau cocoș viu în Șoimuș?

Dacă v'a succeda deslegarea acestor ghicituri apoi pe anul nou ve voui trimite opul grandios publicat de Tribuna în format de necrolog: *Românii în Dobrișin*, sau necasul unui apostol bătuș românesc. Puteți alege între chipul lui Lucaciu și într'alui Goldiș din Brașov; un apostol mare și un inăș de apostol.

++ *Dej*. Am primit.

R. R. *Baiamare*. N'avem esemplare.

X. Y. *Făgăraș*. Regimul leac v'ar da. Suplicați numai.

A. Z. *Gherla*. Să poate, nu știm.

M. M. II. *Oradie*. Vulturul românesc a fost comediant unguresc. Dl *Ardelen* n'a fost bun de teatralist la unguri, bun va fi la noi de apostol național. Din ciocârliu corb, din corb hoit.

— *Sibiu*. «Brad și putregaiu» se află la institutul tipografic, la Tribuna din Sibiu. Putregaiu sunt cu toții la olaltă.

N. *Sibiu*. Sermanul Popa, acum e de tot Calic.

INȘTIINȚARE.

Numerii Revistei noastre din Ianuarie vor apăre laolaltă la 20-lea a acelei luni.

Ungaria pe an 6 florini
Pe jumătate de an 3 florini.

Pentru România și străinătate:

Pe an 14 franci.

Pe 1/2 an 6 franci.

Administrațiunea.

Din »Ungaria«, anul I, la noi se află de vânzare cinci (5) esemplare complete legate, cu prețul à 8 fl. sau 16 franci.

Administrațiunea.

Preoților și învățătorilor sëraci Ungaria se va trimite pe an pentru 3 fl.

Administrațiunea.

Cuprinsul: Poporul și apostolii. Despre istoriografia română (Urmare.) Cultul »Ungariei«. Curentul latinist. Rana vindecată. (Nuvelă). Poesii populare. Șoimușenii ca filologi. (Vremea de pre urmă.) Treburi apostolicești. Bibliografie. Posta Redacțiunei. Instiințare.